

Rapport 4/2002

Forskning og høyere utdanning i statsbudsjettet for 2002

ISBN 82-7218-459-1

ISSN 0807-3635

GCS AS – Oslo - 2002

© NIFU – Norsk institutt for studier av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Forord

NIFU har i en årrekke utarbeidet oversikter over hva den framlagte budsjettproposisjon innebærer for universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning. Arbeidet med Statsbudsjettet for 2002 gjennomført i to runder. En hurtigutredning om den forsknings- og utdanningspolitiske profilen i det opprinnelige budsjettforslaget fra Regjeringen Stoltenberg og Bondevik-regjeringens endringsforslag ble utarbeidet i oktober 2001 og publisert som NIFU skriftserie nr. 20/2001. Den foreliggende rapporten omhandler først og fremst det vedtatte statsbudsjettet for 2002, og utgjør andre del av arbeidet. Hovedtrekk ved vedtatt budsjett i forhold til forslagene fra regjeringene Stoltenberg og Bondevik er oppsummert i Kapittel 1, mens Kapittel 2 og 3 inneholder mer detaljert dokumentasjon av ulike sider ved budsjettet. Rapporten er utarbeidet av Egil Kallerud, Nina Sandberg, Jarle Trondal og Ole Wiig (prosjektleder), med bistand fra Bo Sarpebakken, Terje Bruen Olsen og Kristoffer Rørstad.

Oslo, mars 2002

Petter Aasen
Direktør

Kirsten Wille Maus
Seksjonsleder

Innhold

1	Vekst og politisk kursendring i FoU-budsjettet for 2002	7
1.1	Budsjettprosessen	7
1.2	Budsjettet for 2002	7
1.3	Særskilte forskningspolitiske spørsmål.....	10
2	Nærmere om vedtaket	15
2.1	FoU-bevilgningene.....	15
2.2	Høyere utdanning	23
2.3	Norges forskningsråd.....	33
3	Internasjonale sammenlikninger	38
	Vedlegg 1 Tabeller	43
	Vedlegg 2 Kapitler i vedtatt statsbudsjett 2002 med bevilgninger til FoU	55
	Vedlegg 3 Statsbudsjettet 2002	63
	Forskning og høyere utdanning i budsjettproposisjonen for 2002 (optrykk av NIFUs skriftserie nr. 20/2001)	
	Vedlegg 4 Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse	77

1 Vekst og politisk kursendring i FoU-budsjettet for 2002

Regjeringsskiftet i oktober 2001 gjorde at behandlingen av statsbudsjettet for 2002 ble noe annerledes enn vanlig. I vår framstilling av prosess og resultat nedenfor har vi lagt vekt på å synliggjøre hvordan de tre hoveddokumenter og –aktører i prosessen (regjeringen Stoltenberg, gjennom St.prp. nr 1 (2001-2002); regjeringen Bondevik, gjennom St.prp. nr 1 Tillegg nr 4; Kirke- og undervisningskomitéen, gjennom Innst. S. Nr 12 (2001-2002)) bidro til det endelige resultat. Vi gir først (1.1.) en oversikt over prosessen, og deretter (1.2) over hovedpunkter i det vedtatte budsjett. Til slutt (1.3.) drøfter vi enkelte sentrale politiske saker i noe større detalj.

1.1 Budsjettprosessen

Regjeringen Stoltenberg la i oktober 2001 fram sitt forslag til statsbudsjett (St.prp. nr 1 (2001-2002)). Etter regjeringsskiftet la den nye regjeringen Bondevik i november fram tilleggsproposisjon om budsjettet (St.prp. nr 1 Tillegg nr 4). Denne omfattet i forhold til St.prp. nr 1 flere endringer av betydning for forskning og høyere utdanning, bl.a. et kutt på 140 millioner i bevilgningene til næringsrettet forskning over Forskningsrådets budsjett. Dette forslaget hadde en samlet økonomisk ramme på 11,7 milliarder kroner, vel 0,2 milliarder lavere enn det regjeringen Stoltenberg foreslo. Denne regjering foreslo også endrede regler for ny ordning for skattefradrag for bedrifters FoU-utgifter. I innstillingen fra Kirke-, undervisnings- og forskningskomitéen (Innst. S. Nr 12 (2001-2002)) foreslo et flertall bestående av representantene fra Arbeiderpartiet, Framskrittspartiet, SV og Senterpartiet mindre endringer i forhold til regjeringens Bondeviks forslag. Den viktigste endring var utvidelse til 40 prosent stipendandel av utdanningsstøtten til studenter. Endringene medførte en justering på kun 17 millioner kroner i rammen for forskning i forhold til regjeringen Bondeviks forslag. Stortinget vedtok flertallsinnstillingen uten endringer.

1.2 Budsjettet for 2002

Det *vedtatte budsjett* for 2002 har en samlet ramme for FoU på 11,7 milliarder kroner. Det gir en nominell vekst i forhold til vedtatt budsjett for 2001 med snaut 1 milliarder kroner, eller 9,2 prosent. Realveksten

(målt i 1990-priser) i 2002 anslås til vel 5 prosent. Til sammenlikning var det en nominell vekst på 5,5 prosent fra 2000 til 2001. Avkastningen fra forskningsfondet kommer i 2002 opp i 535 millioner kroner, og utgjør mer enn halvparten av veksten. Mye av veksten for øvrig skyldes bevilgninger til nytt fiskeriforskningsfartøy (230 mill kr), høyere byggebevilgninger til universitetene over Administrasjons- og arbeidsdepartementet (AAD) (bygg utenfor husleieordningen) og økt bevilgning til universitets- og høyskole delen av RiT 2000 over kap. 281. Holdes bevilgninger til bygg og fartøy utenfor, øker FoU-bevilgningen med vel 5,4 prosent sammenlignet med vedtatt budsjett 2001. Til sammenlikning var veksten i FoU-bevilgningene eksklusive bevilgninger til bygg og fartøy på 7,8 prosent fra 2000 til 2001. En god del av veksten fra 2001 til 2002 i driftsbevilgningene til FoU skyldes tekniske forhold knyttet til beregningen av størrelsen av norske kontingenter for deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid, en vekst som ikke automatisk tilflyter *norsk* forskning. Dette omfatter i første rekke en samlet økning på om lag 100 millioner kroner i kontingentene til CERN og EUs rammeprogram for forskning.

Økningen i konsumprisindeksen er i 2002 anslått til 1,9 prosent og årslønnsvekst til 4¼ prosent. Lønn utgjør den største utgiftsposten i forskningssektoren, og kostnadsveksten i forskningssektoren har de senere årene vist seg å bli høyere enn gjennomsnittet.

Det budsjettforslag som *regjeringen Stoltenberg* la fram hadde en økonomisk ramme til FoU på 11,9 milliarder kroner, og ville gitt en vekst på 1,22 milliarder kroner, eller 11,4 prosent (eksklusive provenytap av ny skattefradragssystemet). Følgende hovedpunkter fra dette forslag inngår i det vedtatte budsjett:

- Det er innført en ny incentivordning for privat FoU, basert på skattefradrag for bedrifters utgifter til FoU. Tilskuddsordningen (FUNN) som ble etablert fra 1.7.2001, nedlegges. Reglene for ordningen ble imidlertid annerledes enn det denne regjeringen foreslo, jf nedenfor.
- Avkastningen av Forskningsfondet på 535 millioner kroner er fordelt med 1/3 til universitetene og høyskolene, og 2/3 til Forskningsrådet. Dette var en endring i forhold til fordelingen av de to første års avkastning, da Forskningsrådet fordelte hele beløpet.
- De høyere utdanningsinstitusjonene har fått særskilte bevilgninger til reform og omstilling på i alt 290 millioner kroner, som er 120 millioner mer enn bevilgninger for tilsvarende formål i 2001.
- Antallet studieplasser i høyere utdanning er netto redusert med om lag 2900. Budsjettkonsekvensen av dette og videreføring av tidligere reduksjoner er et bevilgningskutt på om lag 175 millioner kroner.

- Forskning finansiert over U&H-institusjonenes grunnbudsjetter er styrket, særlig gjennom en bevilgning på 175 millioner kroner til utstyr og rekruttering dekket av forskningsfondets avkastning, og strategiske forskningsbevilgninger på i alt 72 millioner kroner.
- Det er opprettet ti nye professorater, øremerket kvinner.
- Nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler blir innført fra og med 2003. Utgangsnivået er fastlagt med referanse til 2002-bevilgningen.
- En ny stor satsing på funksjonell genomforskning (FUGE) starter opp i 2002 med en bevilgning på 100 millioner kroner over Forskningsrådets del av fondsavkastningen.
- Niels Henrik Abels minnefond er etablert med en fondskapital på 200 millioner kroner. Avkastningen av fondet skal benyttes til en internasjonal matematikkpris.

I *regjeringen Bondeviks* tilleggsproposisjon var den samlede ramme for FoU redusert til 11,7 milliarder, en vekst på 9,2 prosent (eksklusive provenytap av ny skattefradragordning). Med små justeringer ble denne rammen vedtatt. For øvrig inngår disse hovedpunkter i regjeringen Bondeviks forslag i det endelig vedtatte budsjett:

- I regjeringen Stoltenbergs budsjettforslag var den nye ordningen for skattefradrag for bedrifters FoU-utgifter foreslått gjort gjeldende for bedrifter med færre enn 50 ansatte og mindre enn 40 millioner kroner i årsinntekt. Etter forslag fra regjeringen Bondevik er ordningen vedtatt gjort gjeldende for bedrifter med inntil 100 ansatte og mindre enn 80 millioner i årsinntekt. Støtteandelen er satt til maksimalt 25 prosent (i Nord-Norge 30 prosent) av prosjektkostnadene, med et tak på i alt 4 millioner kroner pr år.
- I forhold til regjeringen Stoltenbergs forslag er det foretatt et kutt på 140 millioner kroner i Nærings- og handelsdepartementets bevilgninger til Forskningsrådet. Kuttet rammer i all hovedsak rådets bevilgninger til brukerstyrt forskning via Området for industri og energi.
- Forskningsfondet får fra 2002 en samlet kapital på 13 milliarder kroner, etter at regjeringen Bondevik foreslo en kapitalutvidelse på ytterligere to milliarder kroner i tillegg til den ene milliarder regjeringen Stoltenberg hadde foreslått. Opptrappingsplanen mål om at fondet skal ha en samlet kapital på 15 milliarder kroner innen 2005 ble stadfestet.
- Blant de fire prioriterte temaområder (marin forskning; informasjons- og kommunikasjonsteknologi i medisinsk og helsefaglig forskning; forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø) i Regjeringens

forskningspolitikk etter forskningsmeldingen fra 1999, er i 2002 særlig marin forskning tilgodesett med høy vekst. Det viktigste bidrag til veksten er en bevilgning på 307 millioner kroner til bygging av forskningsfartøyet "G.O. Sars". Ytterligere 55 millioner kroner vil bli bevilget til fartøyet i 2003. Bevilgningene til et nasjonalt forskningsprogram for utvikling av torsk som oppdrettsart, og styrkingen av Havforskningsinstituttets driftsbevilgning ble som en følge av tilleggsproposisjonen 30 millioner lavere enn det regjeringen Stoltenberg foreslo.

- Også et annet prioritert temaområde, forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø, får markert vekst, etter at regjeringen Bondevik foreslo en økning på 30 millioner kroner ut over det regjeringen Stoltenberg hadde foreslått til renseteknologi for gasskraftverk. Ytterligere økning varsles, slik at regjeringen kan nå Sem-erklæringens mål om å "øke bevilgningen via Norges forskningsråd til energiforskning med 100 millioner kroner over 2 år".

Stortingets behandling medførte disse endringene:

- Det er vedtatt en studiefinansieringsordning med 40 prosent stipendandel, hvorav 15 prosent inngår i en konverteringsordning som innebærer at lån omgjøres til stipend betinget av avlagte vekttall.
- Det ble foretatt justeringer i forskningsrelaterte budsjettposter som innebærer en samlet reduksjon i forhold til tilleggsproposisjonens forslag på 52 millioner kroner.

1.3 Særskilte forskningspolitiske spørsmål

BNP-målet

Det er bred politisk enighet om at norsk forskning skal styrkes, slik at norsk FoU-innsats innen 2005 skal ligge på gjennomsnittlig OECD-nivå, målt i FoU-innsatsens andel av brutto nasjonalprodukt (BNP). Dette mål ble senest stadfestet og konkretisert i forbindelse med behandlingen av Regjeringens opptrappingsplan for forskningsbevilgningene i St.prp. 84 (2000-2001). Det ble her presisert at målet skal nås innen 2005, og at dette innebærer en årlig vekst i de offentlige forskningsbevilgninger på om lag 1 milliard kroner. Til grunn for disse beregningene lå bl.a. uendret BNP-andel i OECD fram til 2005, en jevn BNP-utvikling i perioden og en fordeling av veksten mellom offentlige og private kilder i forholdet 40/60.

Det vedtatte budsjett for 2002 har altså en vekst som ligger over den vekst på 1 milliard kroner årlig som opptrappingsplanen fastsatte. Vekstmålet er imidlertid bevegelig, og må revideres etter hvert som mer oppdatert informasjon blir tilgjengelig. Graden av måloppfyllelse i perioden vil først bli klar i 2007, da internasjonal FoU-statistikk for 2005 foreligger.

NIFU har justert sine anslag for dekningsbidraget fra det framlagte budsjettforslag ut fra bl.a. oppdaterte opplysninger om gjennomsnittlig FoU-andel av BNP for 1999 i OECD-landene (2,21) og i Norge (1,70), samt ut fra de anslag som er gitt i Nasjonalbudsjettet om BNP-, lønns- og prisutvikling for 2002 og de påfølgende år. Dersom OECD-gjennomsnittet for FoU-andelen av BNP er det samme i 2005 som i 1999, og den årlige kostnadsveksten i perioden settes på nivå med den prisvekst som er anslått for 2002 (1,9 prosent), vil den samlede norske FoU-innsats i 2005 måtte ligge i underkant av 37 milliarder kroner for å ligge på OECD-gjennomsnittet. Ut fra forutsetningen om at de offentlige kilder skal dekke 40 prosent av veksten i forhold til utgangsnivået ved starten av vekstmålsperioden (1.1.2001), betyr dette at de offentlige forskningsbevilgninger vil måtte ha en årlig nominell vekst i hvert av de fem årene vekstmålet gjelder på vel 1,2 milliarder kroner. Bevilgningene i vedtatt statsbudsjett for 2001 var ca 550 millioner kroner høyere enn i 2000, mens det vedtatte budsjett for 2002 gir en vekst på snaut 1 milliarder. Dette øker bevilgningsbehovet i resten av perioden. Velger man å fordele restbevilgningen jevnt på de tre siste årene i perioden må det årlig gis en nominell økning i FoU-bevilgningene på anslagsvis 1,5 milliarder kroner.

En av de sentrale forutsetningene i opptrappingsplanen for å oppfylle vekstmålet slik det er tallfestet er imidlertid at veksten skal fordeles mellom offentlige og private kilder med hhv 40 og 60 prosent. Alle partier unntatt Arbeiderpartiet uttrykte skepsis til denne forutsetningen i sine merknader til opptrappingsplanen i Innst. S. nr. 325 (2000-2001). Det viktigste politiske tiltak for å skape incentiver for økt FoU-innsats er den nye ordningen fra 2002 for skattefradrag for FoU-utgifter (jf over). Det er ikke gitt noen vurdering av hvor stor effekt den vil ha på volumet av privatfinansiert FoU. Det årlige statlige provenytab av ordningen er anslått til 510 millioner kroner når den har fått full virkning. I den grad det er strukturelle årsaker til den lave private FoU-innsats i Norge, først og fremst dominansen av råvarebaserte bransjer og få store, FoU-intensive bedrifter, vil økt privat FoU-innsats først komme som en konsekvens av strukturelle endringer i norsk økonomi som må foregå over et betydelig lengre tidsrom enn det som gjelder for opptrappingsplanen for FoU.

Ny skattefradragsordning for SMB

I budsjettet for 2001 ble det innført en tilskuddsordning for å stimulere til økt forskningsinnsats i næringslivet (FUNN). Ordningen var en del av oppfølgingen av det såkalte Hervik-utvalgets anbefalinger om tiltak for å øke næringslivets FoU-innsats. Regjeringen Stoltenberg ønsket i sitt budsjettforslag for 2001 ikke å gå inn på utvalgets hovedforslag om en ordning for fradrag i skatt for bedrifters FoU-kostnader, og foreslo i stedet en ordning som legges på utgiftssiden i statsbudsjettet ved at bedrifter kan få

direkte støtte til enkelte FoU-prosjekter. Ordningen, som ble vedtatt i kraft av budsjettssamarbeidet mellom Ap, KrF, V og Sp, innebar at bedrifter gis støtte til kjøp av FoU-tjenester fra universiteter, høyskoler eller forskningsinstitutter med inntil 25 prosent (i Nord-Norge 30 prosent) av prosjektkostnadene, og med et tak på 4 millioner kroner per prosjekt. Ordningen ble innført fra 1. juli 2001 med en bevilgning for 2001 på 200 millioner kroner. Ordningen hadde en etablerings- og administrasjonskostnad i 2001 på 13 millioner kroner, og i alt 90 millioner kroner var innvilget pr 1. september 2001.

Under behandlingen av revidert nasjonalbudsjett omgjorde Stortinget sitt tidligere vedtak, da et flertall bestående av alle unntatt Aps representanter instruerte Regjeringen om ”i forbindelse med statsbudsjettet for 2002 [å] legge fram et forslag om et skattefradrag for bedriftenes FoU-utgifter i tråd med Hervik-utvalgets forslag og merknadene i denne innstillingen”. Dette fulgte regjeringen Stoltenberg opp i St.prp. nr 1 (2001-2002) med et forslag om at bedrifter gis rett til et fradrag i skatt tilsvarende 25 prosent av egne FoU-utgifter inntil 4 millioner kroner pr år, og inntil 8 millioner kroner pr år for kostnader ved kjøp av FoU-tjenester fra universiteter, høyskoler og forskningsinstitusjoner. For bedrifter som ikke er i skatteposisjon skal det gis et supplerende tilskudd dersom årets skattebeløp før fradrag ikke dekker det FoU-fradrag som ordningen berettiger til.

Regjeringen Stoltenberg foreslo at ordningen skulle begrenses til små og mellomstore bedrifter, basert på regnskapslovens definisjon av små virksomheter (dvs. som oppfyller minst to av følgende tre vilkår: mindre enn 40 millioner kroner i årsinntekt; mindre enn 20 millioner kroner i balansesum; færre enn 50 ansatte). Begrensningen var begrunnet i behovet for å avgrense ordningen til bedrifter som i ordningen får et reelt incentiv til å øke FoU-innsatsen. Når bedriftene allerede har FoU-utgifter over grensen for støtte, er sannsynligheten stor for at offentlige midler kun kommer til erstatning for private midler, og uten at den samlede FoU-innsats øker. Ordningen skulle erstatte den nyetablerte FUNN-ordningen, som ble foreslått nedlagt fra 1.1.2002.

Regjeringen Bondevik sluttet seg til hovedtrekkene i forslaget, men mente at Stoltenberg-regjeringens forslag til regler for hvilke bedrifter den skulle gjelde var for snevre. Disse ville, i følge regjeringen Bondeviks syn, føre til at ”en rekke mellomstore foretak i norsk målestokk faller utenfor, samtidig som disse er i en situasjon hvor de har ressurser og kapasitet til å utnytte de mulighetene som ligger i et skattefradrag til FoU”. Rammen er derfor etter forslag i St.prp. nr 1 Tillegg nr 4 utvidet ved at verdien for alle tre kriterier er fordoblet, - mindre enn 80 millioner kroner i salgsinntekt; mindre enn 40 millioner kroner i balansesum; færre enn 100 ansatte.

Stortingets Kirke-, utdannings- og forskningskomité sluttet seg uten dissens til forslagene om å innføre skattefradragssystem og å nedlegge FUNN-ordningen, men understreket at forskriftene til skattefradragssystemet "blir utformet slik at den ikke snevrer inn ordningen i forhold til FUNN-ordningen". Et mindretall, bestående av Ap, SV og SP, beklaget at avviklingen av FUNN-ordningen har ført til at bedrifter har startet opp prosjekter under sviktende forutsetninger og at bedrifter over 100 ansatte faller utenfor skattefradragssystemet. Et flertall i komitéen, bestående av representantene for regjeringspartiene og FrP, begrunnet kuttet i bevilgningene til brukerstyrt FoU-virksomhet med at skattefradragssystemet og endrede rammebetingelser ellers gir incentiver til økt privat FoU-innsats.

Nytt finansieringssystem ved universiteter og høyskoler fra 2003

Proposisjonen for 2002 skisserte et nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler. Systemet skal bl.a. sikre stabile vilkår for den langsiktige forskningsvirksomheten. Det får ikke budsjettvirkninger før fra 2003, og budsjetteringen i proposisjonen for 2002 skjer i samsvar med nåværende ordning. Den nåværende finansieringsmodellen for høyere utdanning har bygd på "et kombinert system med grunnbevilgninger og måltall for aktiviteten ved lærestedene" (NOU 2000:14:43). Tildelingen til de statlige utdanningsinstitusjonene har fulgt rammefordelingsprinsippet. Kostnadsbæreren i dette systemet, også for forskningsvirksomheten, har vært studentene. Dette har blant annet ført til reduserte bevilgninger til lærestedene i perioder med synkende studentkull. Et mål med nytt finansieringssystem er å vektlegge resultater i bevilgningssammenheng. Målsettingene med det nye finansieringssystemet er å:

- "premiere institusjonar som er prega av kvalitet, og som får studentane til å lukkast i sine studieløp,
- stimulere til raskare omstilling av kapasitet og oppretting av nye studietilbod for å tilpasse studieprofilen til endring i studieønske eller i behova samfunnet har for arbeidskraft,
- stimulere til forskning av høg kvalitet og oppmode institusjonane til å utvikle eigne profilerte forskingsstrategiar,
- stimulere institusjonane til å gå inn i nært samarbeid med samfunns- og arbeidsliv,
- ta omsyn til at universitet og høyskolar skal drive langsiktig kunnskapsutvikling og kunnskapsforvaltning av høg kvalitet innanfor eit breitt spekter av fagtilbod,
- ta omsyn til mindre høyskolar i distrikta,
- gi institusjonane høve til å planleggje verksemda og til planmessig gjennomføring av omstillingsprosessar ved endring i aktivitetsnivå" (St.prp.nr. 1 (2001-2002):150-151).
-

Det foreslåtte finansieringssystemet for høyere utdanning har tre hovedkomponenter: en basiskomponent, en undervisningskomponent, og en forskningskomponent. For utgangsåret 2002 vil basiskomponenten ha et gjennomsnitt på om lag 60 prosent, undervisningskomponenten 25 prosent, og forskningskomponenten 15 prosent av budsjetttrammen. Det nye finansieringssystemet skiller således mellom basisbevilgning og bevilgning på grunnlag av oppnådde resultater. Det nye systemet foretar en dreining fra fokus på innsatsfaktorer og over mot resultater. Systemet skiller også mellom resultater fra forskning og resultater fra undervisning.

Organisatoriske spørsmål ellers

Regjeringen Bondevik trakk i St.prp. nr 1 Tillegg nr 4 tilbake regjeringen Stoltenbergs forslag om å innlemme Bioteknologinemnda i det nye sosial- og helsedirektoratet, som dermed fortsetter som et uavhengig organ. For øvrig ble reformen av den statlige sosial- og helseforvaltningen, som bl.a. omfatter etablering av nytt Nasjonalt folkehelseinstitutt, vedtatt i samsvar med Stortingets merknader ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2001. Det innebærer bl.a. at Kreftregisteret fra 2002 rapporterer til og ev. samlokaliseres med Radiumhospitalet.

Regjeringen Bondevik går inn for at Arbeidsforskningsinstituttet blir omdannet til aksjeselskap, ikke stiftelse slik som Stoltenberg-regjeringen foreslo. Endelig vedtak er imidlertid ikke fattet.

2 Nærmere om vedtaket

I dette kapitlet går vi nærmere inn på enkelte sider ved det vedtatte statsbudsjettet for 2002. Kapitlet er delt i tre. Først presenteres NIFUs anslag for FoU-bevilgningene over statsbudsjettet (2.1). Deretter går vi inn på konsekvenser av budsjettvedtaket for området høyere utdanning (2.2) og Norges forskningsråd (2.3). Så langt som mulig har vi prøvd å foreta sammenligninger med budsjettvedtaket for 2001.

2.1 FoU-bevilgningene

I dette avsnittet presenterer vi NIFUs anslag for bevilgninger til forskning og utviklingsarbeid (FoU) i det vedtatte statsbudsjettet for 2002 (Blå bok). Avsnittet bygger på NIFUs gjennomgang av statsbudsjettet. FoU-omfanget i de enkelte kapitler og poster på budsjettet beregnes i hovedsak på grunnlag av FoU-statistiske data og budsjettdokumentene. I Vedlegg 4 redegjøres det nærmere for metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse. Det er grunn til å presisere at beregningenes hovedsiktemål er å anslå volum og utviklingstrender i FoU-bevilgningene på aggregert nivå, og at usikkerheten i anslagene er større på detaljert nivå. Til sammen beregnes det FoU på om lag 135 budsjettkapitler. En oversikt over kapitler som inngår i analysen finnes i Vedlegg 2.

Netto utgiftsbevilgninger til FoU, dvs. eksklusive oppdrag, er på 11,7 milliarder kroner i 2002, og utgjør dermed 2,1 prosent av statsbudsjettets samlede utgifter. Etter NIFUs beregninger ville Stoltenberg-regjeringens forslag (Gul bok), om det var blitt vedtatt, gitt en vekst i FoU-bevilgningene på vel 1,2 milliarder kroner eller 11,4 prosent. I forhold til dette ville Bondevik-regjeringens endringsforslag innebåret reduksjoner i FoU-bevilgningene med vel 0,2 milliarder kroner, som særlig skyldtes hardhendt behandling av bevilgningene til næringsrettet FoU. I forhold til dette forslaget gjorde ikke Stortinget store inngrep og vedtok et budsjett med omtrent samme FoU-volum som Bondevik-forslaget.

Anslåtte bevilgninger til FoU i 2002 etter bevilgende departement er vist i Tabell 1. Nesten halvparten av FoU-midlene, dvs. vel 5,5 milliarder kroner, bevilges over budsjettet til Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD), og en sjuendedel over kapitlene til Nærings- og handelsdepartementet (NHD), som i volum er nest største FoU-departement. Samlet står disse to departementene for mer enn 60 prosent av FoU-bevilgningene.

Tabell 1 *Utgiftsbevilgninger totalt og anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2002, eksklusive oppdrag, etter departement. Millioner kroner. FoU-bevilgningenes andel av totale bevilgninger (prosent).*

Departement	Totale bevilgninger	Bevilgninger til FoU	FoU-andel (%)¹
Utenriksdepartementet	15972	378	2,4
Utdannings- og forskningsdepartementet	24793	5523	22,4
Kultur- og kirkedepartementet	5078	70	1,4
Justisdepartementet	11927	19	0,2
Kommunal- og regionaldepartementet	81892	71	0,1
Sosialdepartementet	3676	63	1,7
Helsedepartementet	54151	637	1,2
Barne- og familiedepartementet	24241	39	0,2
Nærings- og handelsdepartementet	5175	1685	32,6
Fiskeridepartementet	2668	794	31,5
Landbruksdepartementet	14102	402	2,8
Samferdselsdepartementet	18207	176	1,0
Miljøverndepartementet	2808	382	13,6
Arbeids- og administrasjonsdepartementet	16920	461	2,7
Finansdepartementet	23979	64	0,3
Forsvarsdepartementet	27656	494	1,8
Olje- og energidepartementet	1391	323	23,2
Sum departementer	334635	11580	3,5
Annet	232814	101	0,0
Sum vedtatt statsbudsjett 2002	567449	11681	2,1

¹ Totale bevilgninger er korrigeret for oppdragsposter på kapitler med FoU.

Tabellen viser også departementenes FoU-intensitet, dvs. hvor stor del av totalbudsjettet som anslås brukt til FoU. Størst FoU-intensitet finner vi for NHD og Fiskeridepartementet, der en snau tredjedel av utgiftsbevilgningene i 2002 går til FoU. Deretter følger Olje- og energidepartementet (OED) og UFD, der mellom en fjerdedel og en femtedel av budsjettene anslås å være FoU, og Miljøverndepartementet (14%). Disse fem departementene stod for tre fjerdedeler av FoU-bevilgningene i 2002-budsjettet. FoU-bevilgningene overstiger ikke 3 prosent av totalbudsjettet for noen av de andre departementene.

Tabell 2 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2001 og 2002, eksklusive oppdrag, etter departement. Millioner kroner. Prosent.

Departement	Bevilgningsendring 2001-2002			
	Blå bok 2001	Blå bok 2002	Mill kr	%
Utdannings- og forskningsdepartementet ¹	4803	5523	719	15,0
Helsedepartementet og Sosialdepartementet	651	700	49	7,5
Nærings- og handelsdepartementet	1980	1685	-296	-14,9
Fiskeridepartementet	471	794	323	68,5
Landbruksdepartementet	379	402	23	6,0
Miljøverndepartementet	381	382	1	0,3
Forsvarsdepartementet	487	494	6	1,3
Olje- og energidepartementet	282	323	41	14,5
Andre departementer	1265	1380	115	9,1
Totalt	10699	11681	982	9,2

¹ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i 2001.

Sammenlignet med vedtatt budsjett (Blå bok) for 2001 innebærer vedtatt budsjett (Blå bok) for 2002 en nominell vekst på 9,2 prosent (Tabell 2). Nominelt gis det dermed nesten 1 milliard kroner mer i FoU-bevilgninger enn i 2001. Størst prosentvis vekst finner vi under Fiskeridepartementets budsjett, hvilket i hovedsak henger sammen med bygging av nytt havforskningsfartøy. Tre fjerdedeler av kroneveksten kommer imidlertid under Utdannings- og forskningsdepartementets budsjett og skyldes først og fremst økte bevilgninger til høyere utdanningsinstitusjoner og avkastning fra forskningsfondet. Veksten i de totale FoU-bevilgningene kommer til tross for drastiske kutt under Nærings- og handelsdepartementet, bl.a. når det gjelder brukerrettet forskning under Norges forskningsråd, offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (OFU) og bortfall av FUNN-ordningen. Den nye skatteinsentivordningen fanges i utgangspunktet ikke opp i NIFUs statsbudsjettanalyse, som bare omfatter kontantbevilgninger (jf. Vedlegg 4 om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse). For en nærmere redegjørelse for bevilgninger som bidrar til veksten viser vi til Kapittel 1 og Vedlegg 3.

Tabell 3 viser FoU-bevilgningene fordelt på bygg på den ene siden og tilskudds- og driftsbevilgninger på den andre. FoU-relevante byggebevilgninger, herunder nytt havforskningsfartøy, nesten tredobles. Tilskuddsbevilgninger og ordinære driftsbevilgninger øker samlet med 5,4 prosent.

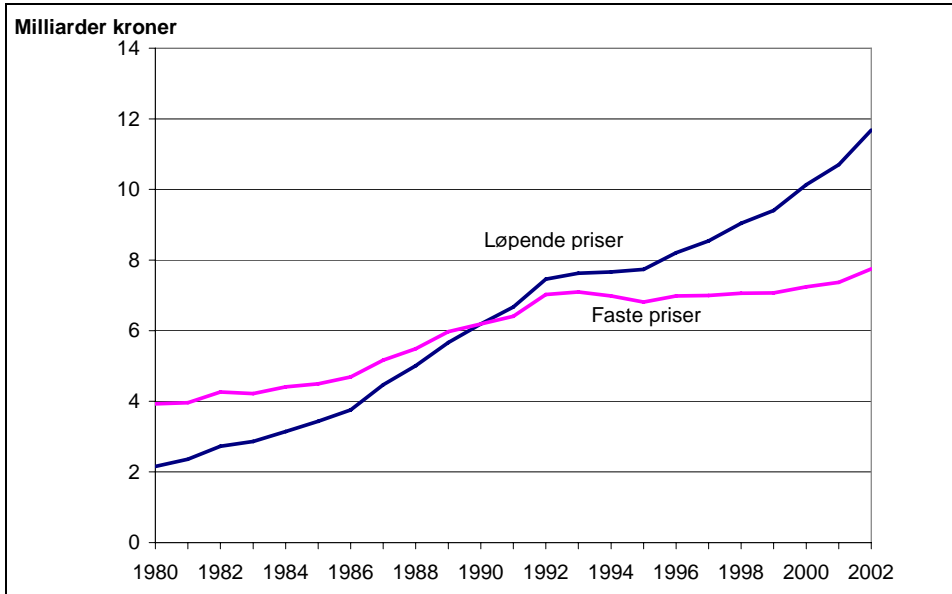
Ettersom stadig flere statsinstitusjoner nettobudsjetteres er det her viktig å være klar over at større utstyrsbevilgninger for f.eks. universitetene ligger innbakt i tilskuddspostene og dermed ikke lar seg spesifisere.

Tabell 3 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2001-2002, etter type bevilgning. Millioner kroner. Prosent.

Type bevilgning	Bevilgningsendring 2001-2002			
	Blå bok 2001	Blå bok 2002	Mill kr	%
FoU-bevilgninger, drift og utstyr, ekskl. oppdrag	10482	11052	570	5,4
FoU-bevilgninger, bygg (inkl forskningsfartøy)	217	629	412	190,4
Totale FoU-bevilgninger eksklusive oppdrag	10699	11681	982	9,2

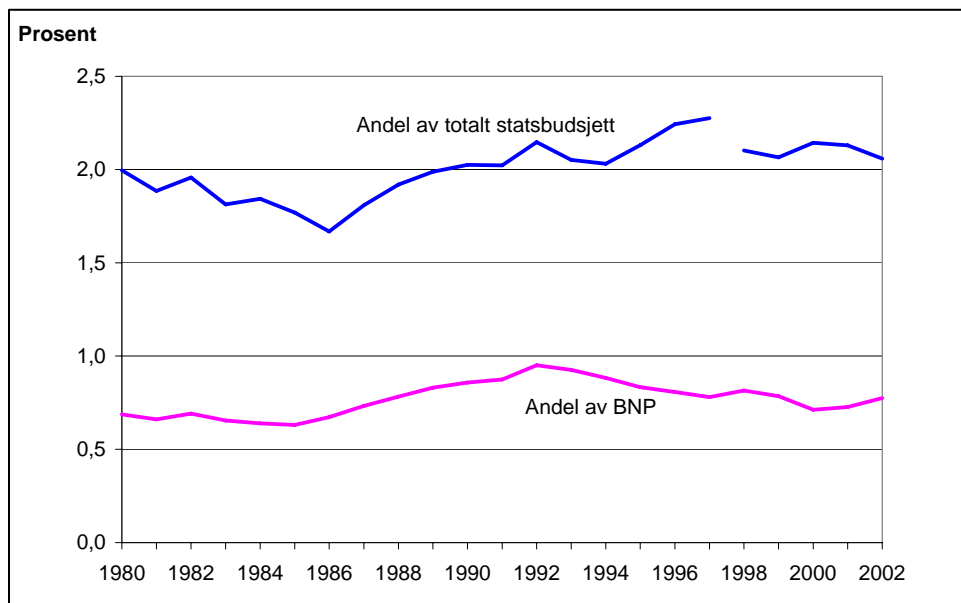
Figur 1 viser utviklingen i FoU-bevilgningene over statsbudsjettet fra 1980. Tallunderlaget til figuren er gjengitt i Vedlegg 1, Tabell V1.1. Målt i *løpende priser* økte FoU-bevilgningene gjennom hele perioden fram til 1992, dog med en noe sterkere vekst fra 1986. I årene 1993-1995 avtok veksten betydelig. Fra 1996 fikk FoU-bevilgningene ny vekst, og denne trenden fortsetter inn i inneværende budsjettår. Omregnet til *faste priser* viser figuren også en jevn vekst fram til 1992. Forskningsmeldingens (St.prp.nr. 28 (1988-89) Om forskning) målsetning om 5 prosent gjennomsnittlig årlig realvekst i perioden 1990-93 ble ikke helt innfridd, men ga likevel betydelig vekst. I perioden 1993-1999 var det derimot stagnasjon enkelte år, og perioden sett under ett var det ingen realvekst i FoU-bevilgningene. De to første budsjettene i det nye hundreåret ga noe høyere realvekst, og det vedtatte budsjettet for 2002 innebærer en akselesasjon i veksttakten, gitt at Regjeringens lønns- og prisforutsetning (St.meld. nr. 1 (2001-2002) Nasjonalbudsjettet 2002) holder. Det kan være grunn til å presisere at lønns- og prisstigningen innenfor FoU-sektoren har vært vesentlig høyere enn den generelle lønns- og prisveksten de senere årene.

Figur 1 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 1980-2002, eksklusive oppdrag, i løpende og faste 1990-priser. Milliarder kroner.

FoU-bevilgningenes andel av statsbudsjettets samlede utgifter, eksklusive lånetransaksjoner og Statens petroleumsfond, utgjør i 2002 i underkant av 2,1 prosent (Figur 2, jf. tallunderlag i Vedlegg 1, Tabell V1.1), som er en svak nedgang i forholdstall sammenlignet med fjorårsbudsjettet. Sammenligning tilbake i tid kompliseres som følge av tekniske endringer i budsjetteringen av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren (SDØE) etter 1997. Grovt sett må andelen kunne sies å ha vært synkende fram til 1986. Deretter sees en ujevn, men stigende tendens. De to siste budsjettene har gitt nedgang for denne indikatoren.

Figur 2 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 1980-2002, eksklusive oppdrag, som andel av bruttonasjonalprodukt (BNP) og av totale bevilgninger over statsbudsjettet¹. Prosent.

¹ Brudd i tidsserien for indikatoren *Andel av totalt statsbudsjett* skyldes endret budsjettering av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren (SDØE) fra 1997.

Figur 2 viser også FoU-bevilgningene som andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). Målt med denne indikatoren var den statlige FoU-innsatsen høyest i 1992. Deretter sank andelen igjen, inntil det de to siste årene kan synes som om den negative utviklingen har snudd. De statlige FoU-bevilgningenes andel av BNP nærmer seg nå 0,8 prosent igjen. I en periode da politiske målsettinger om økt FoU-innsats er nært knyttet til størrelsen på BNP er det verdt å notere seg at de par siste budsjettene realvekst i FoU-bevilgningene gir relativt små utslag målt med denne indikatoren. Dette henger riktignok sammen med endring i BNP i minst like stor grad som endring i FoU-bevilgningene.

Tabell 4 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2001-2002, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Millioner kroner. Løpende priser. Prosent.

Formålskategorier (NABS)	Bevilgningsendring 2001-2002			
	Blå bok 2001	Blå bok 2002	Mill kr	%
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	217	222	5	2,1
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	237	243	6	2,7
Overvåking av og vern om miljøet	280	288	8	3,0
Vern om og forbedring av folkehelsen	700	738	38	5,5
Produksjon og distribusjon av energi, energiøkonomisering	210	244	34	16,2
Landbruksproduksjon og -teknologi	896	1239	342	38,2
Industriproduksjon og -teknologi	1403	992	-411	-29,3
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	740	805	65	8,7
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	235	247	12	5,0
Forskning finansiert over universiteters og høyskolars grunnbudsjetter	3851	4435	583	15,1
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	941	1175	234	24,9
Forsvar	489	495	7	1,3
Sum ekskl. EU-kontingent	10199	11123	924	9,1
Kontingent til EUs rammeprogram for forskning	500	558	58	11,5
Totalt	10699	11681	982	9,2

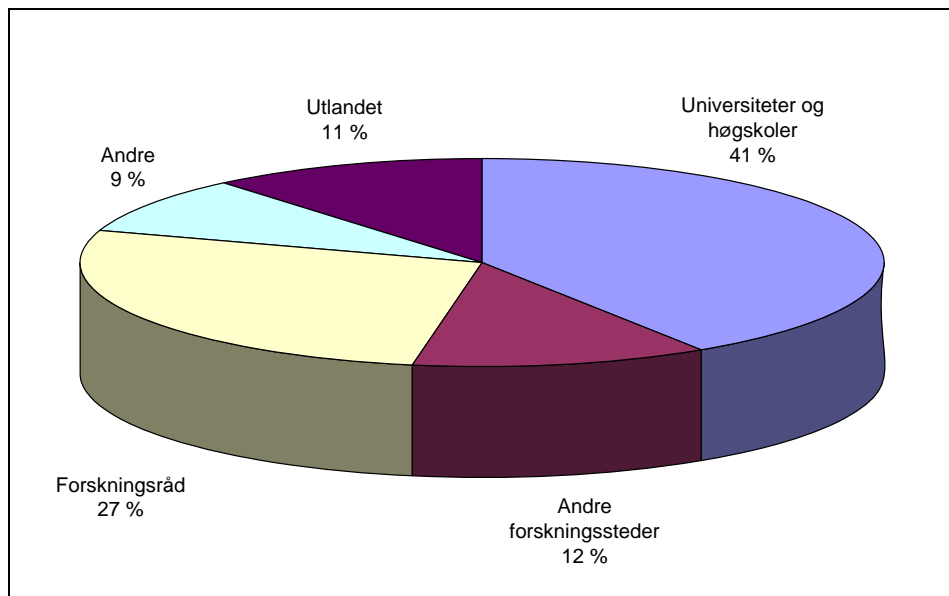
¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

I Tabell 4 er bevilgningene til FoU de siste to årene klassifisert etter hovedformål, med utgangspunkt i EUs standard for formålsinndeling (NABS¹). 2002-budsjettet medfører store endringer i denne formålsfordelingen. Mest FoU-midler begge år går til universiteter og høyskoler som en integrert del av deres grunnbudsjetter (38%). Den sterke veksten under kategorien Landbruksproduksjon og –teknologi skyldes at fiskeriforskning er inkludert her. Det nye havforskningsfartøyet bidrar dermed til at Landbruksproduksjon og –teknologi blir nest største kategori i 2002 med 11 prosent. Deretter følger Allmennvitenskapelig utvikling (10%), mens Industriproduksjon og –teknologi som inntil i fjor var nest største kategori,

1 Nomenclature for the Analysis and Comparison of Scientific Programmes and Budgets.

nå bare er fjerde størst med en bevilgningsramme på snaut en milliard kroner (8%). Omleggingen av satsingen på næringsrettet forskning gir mao. klare utslag på denne indikatoren, og sier noe om budsjettets faglige profil.

Figur 3 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2001, eksklusive oppdrag, etter primærmottaker. Prosent.

Figur 3 viser hvordan FoU-bevilgningene fordeler seg på ulike typer primærmottakere, dvs. hva slags institusjon som mottar bevilgningene i første instans, uavhengig hvordan midlene videreføres. Samlet blir 4,8 milliarder kroner eller 41 prosent av FoU-bevilgningene i 2002, kanalisert til universiteter og høyskoler. 27 prosent av FoU-midlene går via Norges forskningsråd, mens andre forskningssteder, utlandet og restkategorien "andre" hver får om lag en tiendedel. Bevilgningene til instituttsektoren ligger dels innbakt i kategorien andre forskningssteder, dels gis de via Norges forskningsråd. Bevilgningsstrukturen gjør det mao. vanskelig å gi en samlet oversikt over bevilgningene til denne delen av det norske forskningssystemet. Vedleggstabellene V1.4 og V1.5 viser utviklingen i FoU-bevilgninger fordelt etter primærmottaker av bevilgningen fra 1990.

2.2 Høyere utdanning

Bevilgninger

For høyere utdanning følger det vedtatte statsbudsjettet 2002 i stor grad budsjettforslagene til regjeringen Stoltenberg og regjeringen Bondevik (se vedlegg 3: NIFU skriftserie nr. 20/2001). De samlede bevilgningene til høyere utdanning for 2002 er 15,7 milliarder kroner (tabell 5).

Tabell 5 *Bevilgninger til universiteter og høyskoler over Utdannings- og forskningsdepartementets budsjett for 2001 og 2002, fordelt på hovedposter. Millioner kroner. Endring i prosent.*

Poster	Blå bok	Blå bok	Bevilgningsendring	
	2001	2002	Nominelt	Reelt ¹
A.1 Universitetssektoren	7 426,3	8 168,9	10,0	8,2
Universitetene – statstilskudd	6 120,4	6 987,2	14,2	9,0
Statlige vitenskapelige høyskoler ²				
- lønn og driftsutgifter	436,9	467,7	7,1	2,5
- Statstilskudd	783,2	606,4	-22,6	2,7
- større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	24,6	41,5	68,4	66,6
Sum uten oppdrag	1 244,8	1 115,5	-10,4	4,1
Oppdrag ved statlige vitenskapelige høyskoler	61,2	66,2	8,2	-2,8
A.2 Høgskolesektoren ²	6 275,8	6 547,8	4,3	1,7
Lønn og driftsutgifter	5 801,2	6 222,1	7,3	2,5
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	237,3	133,1	-43,9	-44,5
Sum uten oppdrag	6 038,5	6 355,2	5,2	0,7
Oppdrag	237,4	192,6	-18,8	52,2
A.3 Annet ³	1 185,0	1 021,5	-13,8	-17,0
Høyere utdanning	14 887,1	15 738,2	5,7	3,4

¹ I beregningene er det bl.a. korrigeret for

- forventet generell prisstigning fra 2001 til 2002 på 1,9 prosent (St.meld nr. 1 2001-2002 Nasjonalbudsjettet 2002)

- forventet generell lønnsøkning fra 2001 til 2002 på 4,25 prosent (St.meld nr. 1 2001-2002 Nasjonalbudsjettet 2002)

- bevilgningsøkning i 2002 pga. direkte innbetaling av pensjonsutgifter til Statens pensjonskasse

- kompensasjon for innføring av merverdiavgift på tjenester og omlegging av refusjon av sykepenger i statlig virksomhet

- overføring av pensjonsutgifter fra universiteter for stipendiater finansiert av Norges forskningsråd

² Norges handelshøyskole, Norges idrettshøyskole, Norges landbrukshøyskole og høyskolene i Agder, Bodø, Stavanger og Oslo nettobudsjetteres fra og med 2002. Dette gjør det vanskelig å beregne den reelle veksten fra 2001. For å gjøre tallene mest mulig sammenlignbare er utgiftstallene for 2001 redusert med budsjetterte inntekter på de respektive inntektskapitler.

³ Omfatter bevilgninger til studier i utlandet og sosiale formål, og dessuten fellesutgifter for universiteter og høyskoler.

Til sammenligning ble det vedtatt bevilget 14,9 milliarder kroner i 2001. Dette innebærer en nominell bevilgningsøkning på 850 millioner kroner eller 5,7 prosent. Reelt er veksten på 3,4 prosent. Da har vi korrigert for forventet pris- og lønnsutvikling og en del andre forhold av budsjetteknisk og annen art. Blant annet nettobudsjetteres tre statlige vitenskapelige høyskoler og fire statlige høyskoler fra og med 2002, og bevilgningene oppjusteres på bakgrunn av merverdiavgiftsreformen og endret betaling av pensjonsinnskudd og sykepenger.

Tabell 5 gir en oversikt over de vedtatte bevilgningene til universitetene og høyskolene over Utdannings- og forskningsdepartementets (UFD) budsjett for 2001 og 2002. Ser vi på de reelle bevilgningsøkningene som går direkte til de respektive sektorene, dvs. utenom fellesutgifter, er det universitetssektoren som kommer best ut av dette statsbudsjettet med en vekst på 8,2 prosent. Veksten er klart større ved universitetene (9%) enn ved de statlige vitenskapelige høyskolene (4,1% uten oppdrag). Til sammenligning vokser høyskolesektoren med 0,7 prosent uten oppdrag.

Det er lagt inn 290 millioner kroner til reform og omstilling gjennom særskilte bevilgninger knyttet til gjennomføring av Kvalitetsreformen i høyere utdanning. Dette er 120 millioner kroner mer enn i 2001-budsjettet. 170 millioner av disse skal gå til omlegging av planlagte studieløp, omlegging av ny gradstruktur, styrket seminarundervisning, arbeid med å ta i bruk nye evalueringsformer og til generell heving av kvaliteten på studietilbudene. Av dette går 100 millioner kroner til universitetene og 70 millioner kroner til de vitenskapelige og statlige høyskolene. De øvrige 120 millioner går dels til videreføring av omstillingsprosesser som institusjonene allerede har igangsatt, og dels til gjennomføring av Kvalitetsreformen.

Forskning finansiert over U&H-institusjonenes grunnbudsjetter styrkes, særlig gjennom bevilgninger på 175 millioner kroner til utstyr og rekruttering dekket av forskningsfondets avkastning, og strategiske forskningsbevilgninger på i alt 72 millioner kroner. Det er blant annet vedtatt finansiering av 158 nye stipendiatstillinger. Rekrutteringsbevilgningen til institusjonene for 2002 omfatter dessuten en særskilt bevilgning på 100 millioner til helårseffekten av de stipendiatstillinger og postdoktorstillinger som ble opprettet i revidert nasjonalbudsjett for 2001. Det er også bevilget dekning av helårsvirkningen av 20 nye professorater som ble bevilget for budsjettåret 2001. Det er også vedtatt bevilget ti nye professorater øremerket kvinner. Dette vedtaket er gjort med henvisning til at EFTAs overvåkningsorgan (ESA) ennå ikke har tatt *endelig* stilling til om en slik ordning bryter med EØS-avtalen (februar 2002). Mest sannsynlig vil denne saken gå til EFTA-domstolen for rettslig avgjørelse.

Midlene til vitenskapelig utstyr blir i 2002 særlig styrket gjennom en øremerket bevilgning på 100 millioner kroner av den del av fondsavkast-

ningen som kanaliseres til universitetene. I tillegg videreføres en bevilgning til vitenskapelig utstyr på 25 millioner kroner som i 2001 var bevilget over U&H-institusjonenes felleskapittel (Kapittel 281), og 20 millioner kroner av UFDs bevilgning til Forskningsrådet er øremerket vitenskapelig utstyr. Uavhengig av Forskningsrådets eventuelle ytterligere bevilgninger i 2002 ut over de øremerkede, innebærer forslaget for 2002 en betydelig vekst i bevilgningen til utstyr.

Bevilgningene til bygg ved universitetene går over Arbeids- og administrasjonsdepartementets budsjett og forvaltes av Statsbygg. Tabell 6 viser at disse byggebevilgningene nær dobles fra vedtatt budsjett 2001 til vedtatt budsjett 2002. Særlig tungt veier utbyggingen av Breivika IV ved Universitetet i Tromsø.

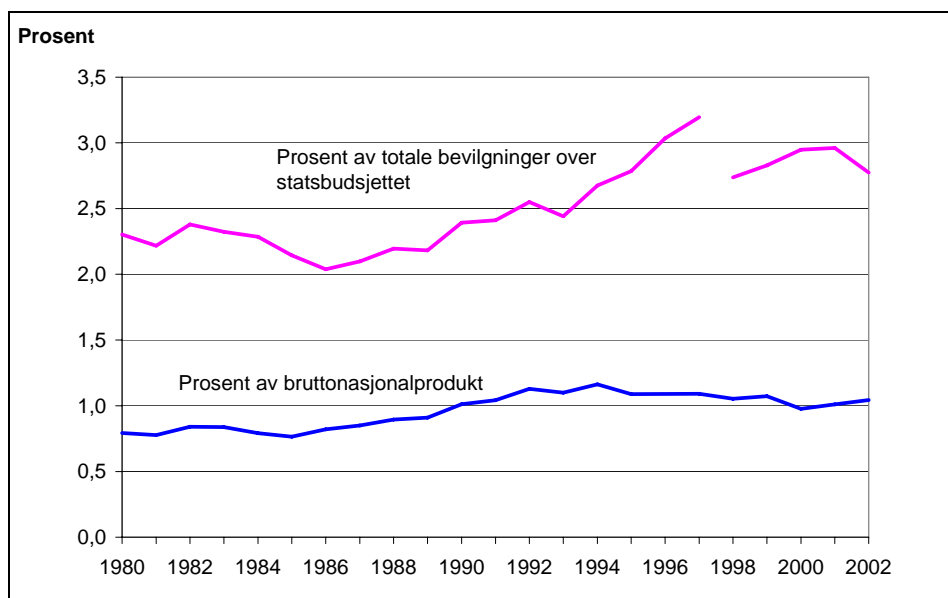
Tabell 6 *Bevilgninger til bygg i universitetssektoren over Arbeids- og administrasjonsdepartementets budsjett i 2001 og 2002. Millioner kroner.*

Lærested	Blå bok	Blå bok	Endring
	2001	2002	
Universitetssektoren ¹			%
Universitetet i Bergen – Institutt for basalfag	185,6	311,0	25,4
Universitetet i Oslo – Urbygningen	20,0	91,9	71,9
Universitetet i Tromsø – Breivika VI	133,0	294,0	161,0
Norges landbrukshøgskole – Meierei- bygningen	33,9	0,0	-33,9
Totalt	372,5	696,9	324,4
			87,1

Kilde: AAD (St.prp. 1 (2000-2001) og St.prp.nr. 1 (2001-2002)), Blå bok 2002.

Fra midten av 1980-tallet og fram til 1994 la høyere utdanning beslag på en stadig større del av den totale verdiskapingen (figur 4). Denne veksten flatet ut og BNP gikk også noe ned fram til 2000-budsjettet. Med det vedtatte budsjettet for 2002 ser vi en vekst i forhold til BNP-målet som ligger i overkant av vekstmålet pr. år for offentlige forskningsbevilgninger som er forutsatt for å bringe norsk FoU-innsats opp på OECD-gjennomsnitt innen 2005. I likhet med FoU-bevilgningene utgjør imidlertid også bevilgningene til høyere utdanning en synkende andel av statsbudsjettets samlede utgifter.

Figur 4 *Bevilgninger til høyere utdanning over vedtatt statsbudsjett i prosent av bruttonasjonalprodukt og totale bevilgninger over vedtatt statsbudsjett^{1,2}. 1980-2001.*

¹ Bevilgninger til høyere utdanning er fratrukket universitetenes inntektskapitler (1980-2000).

² Brudd i tidsserien etter 1997 som følge av endret budsjettering av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren (SDØE).

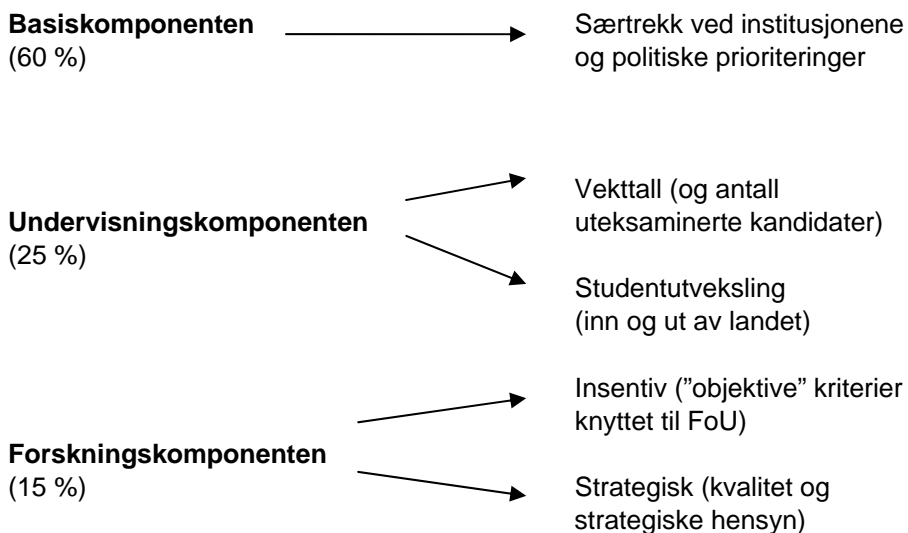
Kapittel 270 ”Studier i utlandet og sosiale formål for elever og studenter” får en samlet tildeling på 396 887 000 som omfatter tilskudd til lengre reiser, studier i utlandet, studentbarnehager, velferdsarbeid og bygging av studentbarnehager.

Reformer

Det er gjennomført relativt store reformer i økonomistyringen og finansieringen av høyere utdanning de to siste årene. Universitetene ble nettobudsjettert fra 2001. Dette innebar ikke at universitetenes organisatoriske tilknytning til staten ble endret, men at de ble skilt ut fra den ordinære statsforvaltningen ved at de ikke lenger ble direkte driftsbudsjetterte i statsbudsjettet. Midler til universitetene ble i stedet bevilget over post 50 ”Statstilskot”. Universitetene står således friere til å disponere beløpene til drift og investering. Hensikten med denne reformen har vært å gi institusjonene større fleksibilitet i økonomiforvaltningen. For de statlige og vitenskapelige høyskolene har det ikke vært gjennomført tilsvarende reformer i økonomistyringen.

I Gul bok for 2002 ble det lagt fram et forslag til nytt finansierings-system for universiteter, statlige og vitenskapelige høyskoler. Dette forslaget bygger på Stortingets vedtak om Kvalitetsreformen i 2001 (se Inst.S.nr. 337 (2000-2001):27), og ble vedtatt med statsbudsjett for 2002 (se Budsjett-innst.S.nr. 12 (2001-2002)). De budsjettmessige virkningene av reformen kommer imidlertid ikke før i 2003-budsjettet, og bevilgningene i statsbudsjettet for 2002 skjer i samsvar med den nåværende finansierings-ordning. Reformen har som mål at vilkårene for den langsiktige forsk-ningen skal sikres, og det ”innebærer trygghet for grunnbevilgningen til forskning og en dreining av fokus fra innsatsfaktor og over til resultat og der det blir innført et delvis skille mellom tildelingene til undervisning og forskning” (Budsjett-innst. S. nr. 12 (2001-2002):31). Finansierings-modellen omfatter tre hovedkomponenter: en basiskomponent, en under-visningskomponent, og en forskningskomponent. For utgangsåret 2002 vil basiskomponenten ha et gjennomsnitt på om lag 60 prosent for samtlige institusjoner. Undervisningskomponenten vil være på om lag 25 prosent, og forskningskomponenten på 15 prosent. Undervisningskomponenten og en del av forskningskomponenten er fastsatt på grunnlag av oppnådde resultater. Forskningskomponenten består i tillegg av en del som ikke er resultatbasert, men som består av strategiske forskningsmidler. Samlet sett innebærer den nye finansieringsmodellen for høyere utdanning en dreining fra innsatsfinansiering til økt resultatfinansiering. Figur 5 viser hovedtrekkene i den nye finansieringsmodellen:

Figur 5 *De tre komponentene i finansieringsmodellen for høyere utdanning.*

Både undervisningskomponenten og forskningskomponenten regnes ut på grunnlag av vedtatte kriterier. Undervisningskomponenten fastsettes etter omfanget av studentutveksling og vekttallsproduksjonen ved den enkelte institusjon i 2000, multiplisert med en sats for ulike utdanningskategorier. Manglende måloppfylling for 2000 blir i noen grad korrigert slik at utgangspunktet for undervisningskomponenten ikke blir urimelig. De institusjonene som hadde manglende måloppnåelse i 2000 vil altså få en økning i resultatkravet. Tilsvarende vil institusjoner som ”overoppfylte” måltallet i 2000 få en reduksjon i resultatkravet. Forskjellige studier er delt inn i kategorier med ulike satser eller vekter (tabell 7).

Tabell 7 Studiekategorier.

Kategori	Studium	Vekt
A	Kliniske studier o.a.	4
B	Utøvende musikkutdanning, arkitektur- og designutdanning o.a.	3
C	Hovedfag realfag o.a.	2
D	Hovedfag teorifag, sivilingeniørutdanning, enkelte kostnadskreven helsefag- og lærerutdanninger, samt praktiske mediefag	1,5
E	Helsefag-, lærer-, siviløkonomutdanning, ingeniørutdanning og realfagsutdanninger på lavere grads nivå	1,25
F	Teorifag og sosialfaglige utdanninger på lavere grads nivå	1

Det understrekes i St.prp.nr. 1 (2001-2002:156) at ”satsane og vektinga er ... å rekne som politisk fastsette storleikar...”. Innenfor forskningskomponenten er det også fastsatt vekter for indikatorer i den såkalte insentiv- eller resultatbaserte komponenten:

Tabell 8 Oversikt over vekter for indikatorene i den insentivbaserte forskningskomponenten.

Indikatorer	Universitet	Vitenskapelige høyskoler	Statlige høyskoler
Doktorgradskandidater	0,3	0,3	
Hovedfags-, profesjons- og mastergradskandidater	0,1	0,1	
EU-tildeling	0,03	0,016	
NFR-tildeling	0,17	0,184	
Førstestillinger	0,4	0,4	0,4
Eksternt finansiert virksomhet			0,2
Avlagte vekttall			0,4
Sum	1,0	1,0	1,0

Basiskomponenten utgjør restleddet i budsjettrammen når undervisnings- og forskningskomponenten er trukket fra. Det knyttes ingen øremerking til denne komponenten, og den reflekterer særskilte oppgaver, funksjoner, fagporteføljer, distriktshensyn, institusjonsstørrelse og husleiekostnader ved de enkelte universitetene og høyskolene.

I følgende tabell gis en oversikt over fordelingen av bevilgninger innenfor undervisnings-, forsknings- og basiskomponenten ved universitetene og de statlige og vitenskapelige høyskolene. Tabellen er en forenklet fremstilling av St.prp.nr 1 (2001-2002:159), og gir i tillegg tallene for vedtatt budsjett for 2002 i høyre kolonne. Det er imidlertid viktig å understreke at vedtatt finansieringsmodell ikke får faktiske budsjettvirkninger før i neste års statsbudsjett (2003).

Tabell 9 Oversikt over budsjettforslag for 2002 for universitetene, de statlige og private høyskolene (inkl. totalt vedtak) fordelt på komponentene i finansieringssystemet. Millioner kroner.¹

Institusjon	Undervisning		Forskning		Basis	Totalt Gul bok	Totalt Blå bok
	Vekttall	Utveks- ling	Insentiv	Strategisk			
UiO	613,9	5,9	164,7	338,0	1 330,7	2 553,2	2 554,7
UiB	334,9	5,1	158,0	184,2	870,5	1 552,7	1 552,7
NTNU	403,8	6,0	199,1	199,5	1 203,6	2 011,9	2 011,9
UiTø	123,3	1,1	76,7	100,4	555,3	865,8	867,8
Statlige høyskoler (gj.snitt)	64,8	0,4	10,8	2,9	135,3	215,4	235,1
Vitenskapelige høyskoler (gj.snitt)	36,0	0,4	14,9	13,0	84,7	149,1	163,8
Sum	3 418,2	30,0	1 067,8	1 009,3	7 986,8	13 512,1	14 111,9

¹ Eksklusive de statlige kunsthøgskolene

Det er viktig å understreke at tabellen ikke viser de store variasjonene i de ulike komponentene som faktisk eksisterer mellom de ulike lærestedene (se St.prp.nr. 1 (2001-2002):159-160). Underlagsmaterialet viser f.eks. at mens Universitetet i Oslo har en basiskomponent på om lag 53 prosent, har Høgskolen i Narvik en basiskomponent på om lag 73 prosent.

En annen måte å fremstille dette på er som følger:

Tabell 10 Fordelingen mellom de ulike komponentene i finansierings-systemet for 2002-budsjettet (prosent).

	Basis	Under- visning	Forsk- ning	Totalt
Universitetene	57	22	22	101
Vitenskapelige høyskoler	57	24	19	100
Statlige høyskoler	63	31	6	100
Hele universitets- og høyskolesektoren	59	26	15	100

Både basisfinansieringen og undervisningskomponenten er altså gjennomgående høyere for de statlige høyskolene enn for universitetene og de vitenskapelige høyskolene. Forskningskomponenten er til gjengjeld vesentlig høyere ved universitetene og de vitenskapelige høyskolene.

Studieplasser og studiefinansiering

Samtidig som universiteter og høyskoler får økte bevilgninger som ledd i gjennomføringen av Kvalitetsreformen i høyere utdanning, innebærer det vedtatte statsbudsjettet for 2002 reduserte studentmåltall sammenliknet med forrige års budsjett. I sitt forslag til statsbudsjett la regjeringen Bondevik opp til en netto reduksjon tilsvarende rundt 2 900 studieplasser. Bevilgningen reduseres med 30 000 kroner per studieplass i inneværende år, og 30 000 kroner for budsjettåret 2003. Tilsvarende vil reduksjoner vedtatt i forbindelse med 2001-budsjettet få virkning også i 2002. Samlet tilsvarer reduksjonene en bevilgning på om lag 175 millioner kroner i 2002. Reduksjonen tas i første rekke ved universitetene der studentmåltallet beskjæres med om lag 3 000 studieplasser, først og fremst ved allmennfakultetene. I alt gikk Regjeringen inn for 1 891 færre studieplasser ved universitetene og de vitenskapelige høyskolene, og 1 057 færre studieplasser ved de statlige høyskolene. Medisinsk utdanning får økt studentmåltall ved universitetene, mens helsefag og IKT-utdanning får økte måltall ved de statlige høyskolene. Fram til det vedtatte budsjettet gjorde ikke Stortinget noen større endringer i Regjeringens forslag til studentmåltall. Det samlede studentmåltallet er dermed 164 743 plasser, hvorav 86 387 i høyskolesektoren og 78 356 i universitetssektoren (se Tabell 11). Legger vi til eksternt finansierte plasser, er studentmåltallet for 2002 på 171 743.

Tabell 11 Studenttall under Utdannings- og forskningsdepartementets ansvarsområde 1998-2002.

	Høyskole- sektoren ¹	Universitets- sektoren ²	Sum
<i>Registrert</i>			
1998	90816	82573	173389
1999	91784	82177	173961
2000	94046	82681	176727
<i>Måltall:</i>			
2000	87526	81254	168780
2001	87516	80247	167763
2002	86387	78356	164743

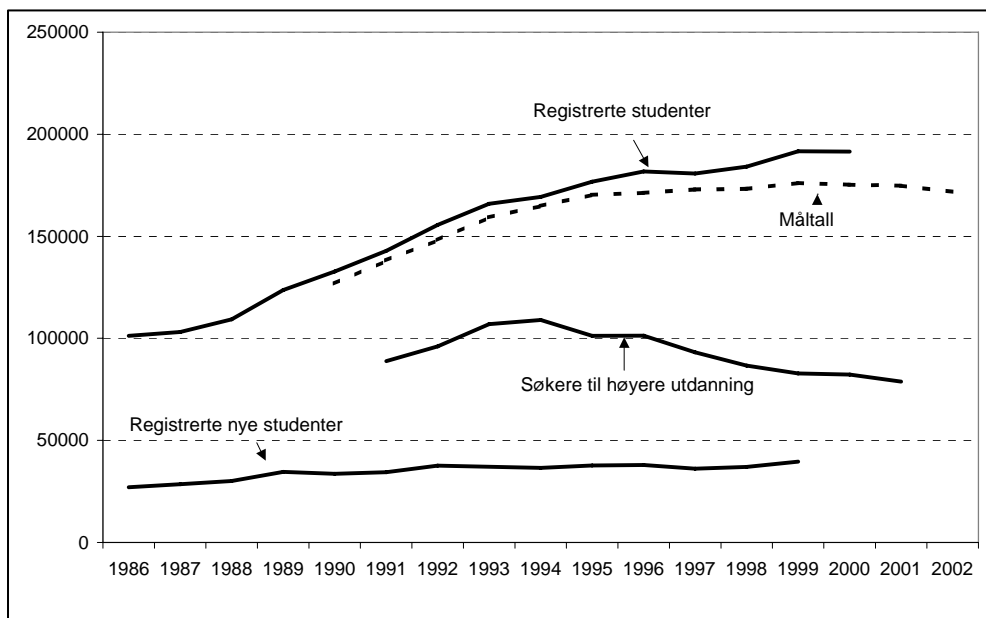
¹ Omfatter statlige høyskoler og private høyskoler.

² Omfatter universiteter, statlige vitenskapelige høyskoler og kunsthøyskoler.

Kilder: St.prp.nr. 1 (2001-2002) Utdannings- og forskningsdepartementet.

Søkningen til høyere utdanning har avtatt mye siden 1997, og de siste tre statsbudsjettene har medført nedjusteringer av studentmåltallene. Opp-
takskapasiteten i form av studieplasser har ikke blitt justert ned i samme tempo, men har blitt holdt på et stabilt høyt nivå (se figur 6).

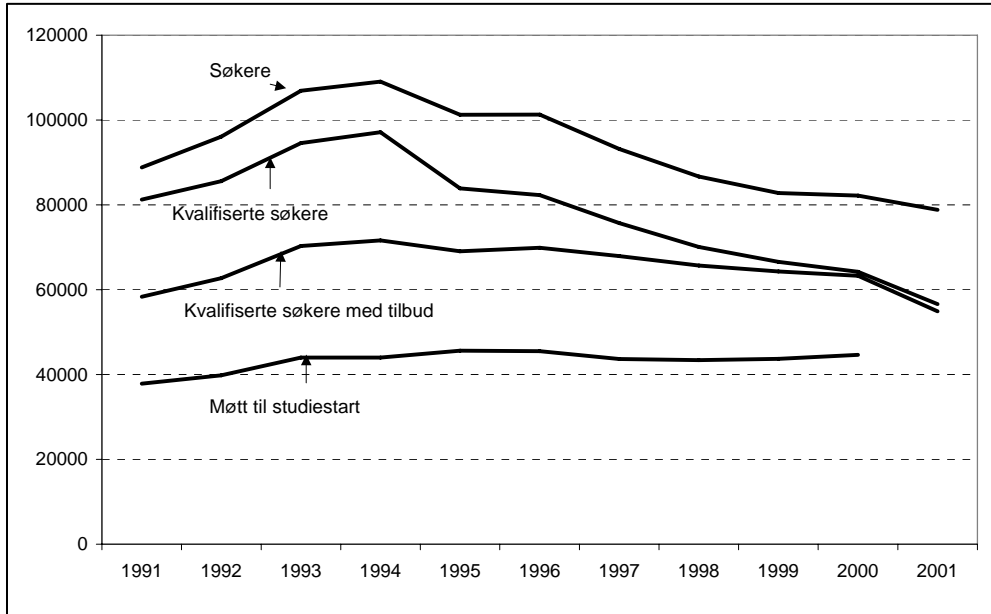
Figur 6 Antall studenter, nye studenter, søkere til høyere utdanning og måltall for antall studenter 1986-2002.

Kilder: Registrerte studenter: Statistisk sentralbyrå. Søkere: Samordna optak. Måltall Utdannings- og forskningsdepartementet.

Tall fra Samordnet opptak (SO) gir en indikasjon på at denne statlige dimensjoneringspraksisen har bidratt til en romslig kapasitet i høyere utdanning: Andelen kvalifiserte utdanningssøkere som ikke får tilbud om studieplass er redusert fra ca. 26 prosent i 1994 til 3 prosent i 2001 (se figur 7).

Figur 7 Søkere til høyere utdanning, etter om de er kvalifisert, har fått tilbud om og møtt til studiestart 1991-2001.

Kilde: Samordna opptak.

For å kunne forutsi den fremtidige søkingen til høyere utdanning, må flere faktorer veies mot hverandre. Ungdomskullene vil øke fra 2002, etter å ha avtatt siden begynnelsen av 1990-tallet. Arbeidsledighetsraten (arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken) forventes å stige svakt fra 3,6 i 2001 til 3,8 i 2002.² Næss³ har påpekt at det er grunn til å forvente at etterspørselen etter studieplasser vil øke, også fordi studietilbøyeligheten har vokst, slik at relativt flere av de nye årskullene velger å ta høyere utdanning, fordi studentene rekrutteres fra flere aldersgrupper og fordi studentene blir værende lengre innenfor utdanningssystemet enn tidligere.

² Økonomiske analyser 1/2002. Økonomisk utsyn Oslo: Statistisk sentralbyrå.

³ Terje Næss. *Utdanning frem til år 2015*. Rapport 10/2000. Oslo: NIFU.

Det kan med andre ord være grunn til å opprettholde en høy kapasitet også i årene som kommer.

Stortingets flertall har opprettholdt studentmåltallene, men har vedtatt en annen studiefinansieringsordning enn den regjeringen Bondevik foreslo. Stortinget har plussset på utgiftene til studiefinansiering med 219 millioner kroner sammenliknet med regjeringens proposisjon. Mens regjeringen Bondevik gikk inn for en stipendandel på 30 prosent og at konverteringsordningen først skulle tre i kraft når kvalitetsreformen er gjennomført, har Stortinget vedtatt at stipendet økes til 40 prosent og at 15 prosent av utdanningsstipendet skal inngå i en konverteringsordning hvor lån blir omgjort til stipend ved avlagte vekttall. Studielånet skal utbetales i månedlige rater.

2.3 Norges forskningsråd

De totale bevilgningene over statsbudsjettet til Norges forskningsråd i 2001 og 2002 framgår av Tabell 12. Tabellen viser en nominell vekst i de totale faglige bevilgninger fra 2001 til 2002 på 180,6 millioner kroner, eller 5,7 prosent, inkludert avkastningen fra Forskningsfondet. Dersom fondet holdes utenfor er det en nominell vekst i budsjettet på 1,1 prosent. Basisbevilgninger til instituttene og program- og prosjektbevilgningene har en nominell vekst i forhold til Blå bok 2001 på hhv 2,3 og 12,7 prosent, mens det er en nedgang i de generelle bevilgningene utenom Forskningsfondet på 1,4 prosent.

Tabell 12 *Bevilgninger over statsbudsjettet til Norges forskningsråd i 2001 og 2002. Millioner kroner. Prosent.*

Bevilgningskategori	Blå bok 2001	Blå bok 2002	Endring %-
Generelle bevilgninger	2247,6	2215,0	-1,4
Forskningsfondet: avkastning	203,5	350,4	72,2
Basisbevilgninger til instituttene	259,4	265,3	2,3
Program- og prosjektbevilgninger	474,2	534,4	12,7
Sum faglige bevilgninger	3 184,7	3 365,2	5,7
Administrasjon	171,7	179,8	3,8
Totalt	3 357,9	3545,1	5,6

¹ Tall for Blå bok 2001 er korrigert for tekniske endringer. Se Tabell V1.11 i Vedlegg 1.
Kilde: Norges forskningsråd

Bevilgninger over UFDs budsjett

Generelle bevilgninger gis av Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD), Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Olje- og energidepartementet (OED), Fiskeridepartementet (FID), Landbruksdepartementet (LD) og Miljøverndepartementet (MD). Vedtatt budsjett for 2002 viser en nominell økning fra 2001 i de generelle bevilgninger fra UFD til Norges forskningsråd på 3,6 prosent. UFDs bevilgning til administrasjon har en vekst på 3,8 prosent.

2002 er tredje år at avkastningen under Fondet for forskning og nyskaping fordeles til forskningsformål. I 2000 og 2001 ble fondets avkastning, som var på hhv 90 millioner kroner og 203,5 millioner kroner, kanalisert uavkortet gjennom Forskningsrådet. For 2002 er avkastningen 535 millioner kroner, men denne gang blir 2/3 av avkastningen, 350,5 millioner kroner, kanalisert gjennom Forskningsrådet, mens 1/3 gis direkte over universitets- og høyskolebudsjettet. Avkastningen skal benyttes til langsiktig, grunnleggende forskning, særlig innen de fire tematiske satsingsområdene, men også til grunnforskning ellers.

Tabell 13 viser Rådets fordeling (budsjettvedtak) av fondets midler for de to første årene, og foreløpig fordeling for 2002, inklusive avsetninger.

Tabell 13 *Forskningsrådets fordeling av avkastning av Forskningsfondet 2000 – 2002. 1 000 kroner.*

	2000	2001	2002 ¹
Totalt	90 000	203 500	350 500
Bioproduksjon og foredling	27 500	37 000	18 000
Industri og energi		4 000	
Kultur og samfunn	10 000	29 999	10 000
Miljø og helse	16 500	28 000	26 500
Miljø og utvikling	9 000	19 500	7 000
Naturvitenskap og teknologi	17 000	42 000	8 500
Strategi		4 000	10 000
Utstyr	10 000	40 000	25 000
Ufordelt			245 000

¹ Foreløpig fordeling 2002

Kategorien ”ufordelt” omfatter avsetninger til:

- Sentra for fremragende forskning, 82,5 millioner kroner. Vedtak om opprettelse av de første sentraene fattes sommeren 2002.
- FUGE-programmet, 100 millioner kroner. Bevilgningen er øremerket i budsjettproposisjonen.
- Kompetansefelt for næringsutvikling (KFN), 20 millioner kroner. Dette er en ny post til langsiktig og grunnleggende næringsrettet forskning, og er i følge Rådet et svar på utfordringen om bedre integrasjon

mellom grunnforskning og anvendt forskning. Områdestyrene skal være enige om fordelingen.

- Store langsiktige satsinger, 43 millioner kroner. Vedtak om fordeling fattes innen våren 2002 på grunnlag av foreliggende forslag fra Områdestyrene.

Bevilgninger over øvrige departementers budsjetter

Nærings- og handelsdepartementets generelle bevilgning til Forskningsrådet er redusert i forhold til i 2001 med nesten 125 millioner kroner, eller 13,1 prosent. Det skyldes det kutt som regjeringen Bondevik foretok i bevilgningene til næringsrettet forskning over NHDs budsjett, med henvisning til innføring av ny skattefradragordning. Det meste av reduksjonen rammer brukerstyrte programmer. Olje- og energidepartementets generelle midler øker med om lag 42 millioner kroner, eller 21,1 prosent. Innenfor denne rammen skal 50 millioner kroner, en økning på 34 millioner kroner, gå til brukerstyrt forskning for utvikling av renseteknologi for gasskraftverk. Fiskeridepartementets generelle bevilgning har en økning på 2,1 prosent. Denne bevilgningen inkluderer grunnbevilgninger til forskningsinstitutter, og skal i 2002 dekke en øremerket økning i grunnbevilgningen til Fiskeriforskning på 5,8 millioner kroner. Landbruksdepartementets generelle bevilgning (inklusive basisbevilgninger til forskningsinstitutter) øker med 11 millioner kroner, tilsvarende 9 prosent. Miljøverndepartementets generelle bevilgning (inklusive basisbevilgninger til forskningsinstitutter) øker med 4,8 prosent i forhold til 2001. For de departementer som budsjetterer basisbevilgninger til instituttene særskilt (KUF, LD og MD, jf Tabell 12) har disse bevilgningene en økning på 2,3 prosent. Instituttbevilgninger over Nærings- og handelsdepartementets budsjett er inkludert i de generelle bevilgningene; det samme gjelder teknisk også for Fiskeridepartementet som fra og med 2001 kanaliserte basisbevilgninger for to institutter (Norconserv og SINTEF fiskeri og havbruk A/S) under den generelle bevilgningen til Forskningsrådet.

Program- og prosjektbevilgninger omfatter øremerkede bevilgninger til enkeltprogrammer og –prosjekter over de fleste departementers budsjetter. De anslåtte bevilgninger til dette i 2002 øker med 12,7 prosent i forhold til 2001, og utgjør 16 prosent av departementenes totale faglige bevilgninger til Norges forskningsråd. Andelen er økende. I 2002 er veksten størst i bevilgningene fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Sosialdepartementet og Samferdselsdepartementet. Tabell 14 viser fordelingen av forskningsmidler (utenom fondsavkastningen) mellom rådets Områder.

Tabell 14 Norges forskningsråds budsjett. Revidert budsjett 2001 og budsjett 2002. Budsjettrammer områdestyrene og stabsområdene. Millioner kroner. Eksklusive forskningsfondsavkastning.

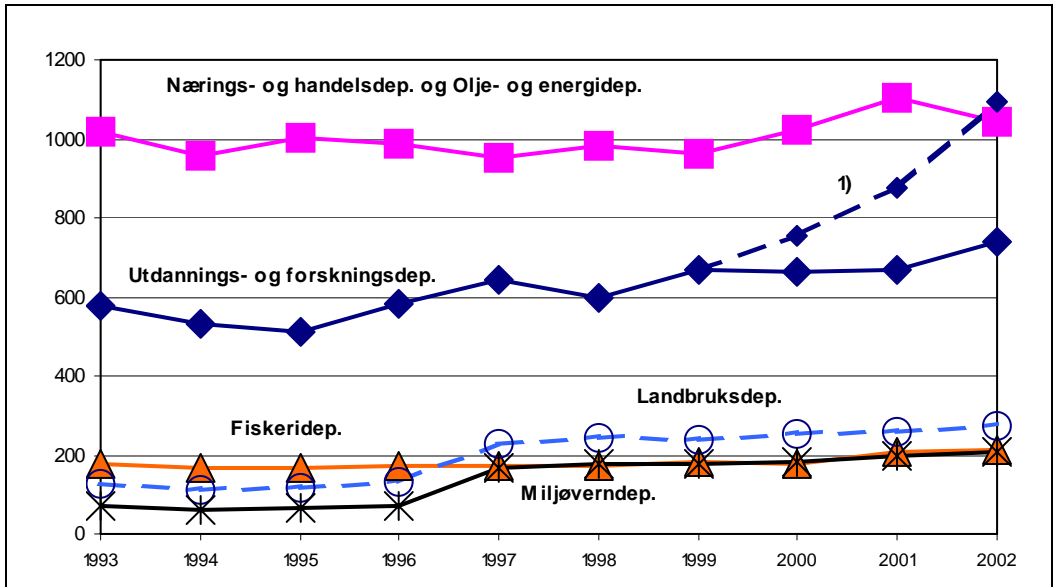
Område/enhet	Revidert budsjett 2002	Budsjett 2002	%- endringer
Bioproduksjon og foredling	517,7	518,9	0,2
Industri og energi	671,2	619,3	-7,7
Kultur og samfunn	421,7	454,9	7,9
Medisin og helse	227,8	243,0	6,7
Miljø og utvikling	317,5	343,7	8,2
Naturvitenskap og teknologi	683,7	701,9	2,7
Strategi	49,1	53,4	8,9
Informasjon	17,4	18,8	7,8
Utstyr	23	20	-13,0

Kilde: Norges forskningsråd

I Tabell V1.10 i Vedlegg 1 gis en mer detaljert oversikt over hvordan det enkelte departements bevilgninger i 2002 fordeler seg mellom områdene.

Figur 8 gir en oversikt over det enkelte departements generelle bevilgninger til Forskningsrådet i perioden 1993 til 2002.

Figur 8 Generelle midler til Norges forskningsråd i perioden 1993-2002, etter departement, inkludert instituttbevilgninger. Løpende priser. Millioner kroner.

¹ Inkludert avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping.

Kilde: Norges forskningsråd, Blå bok 2002

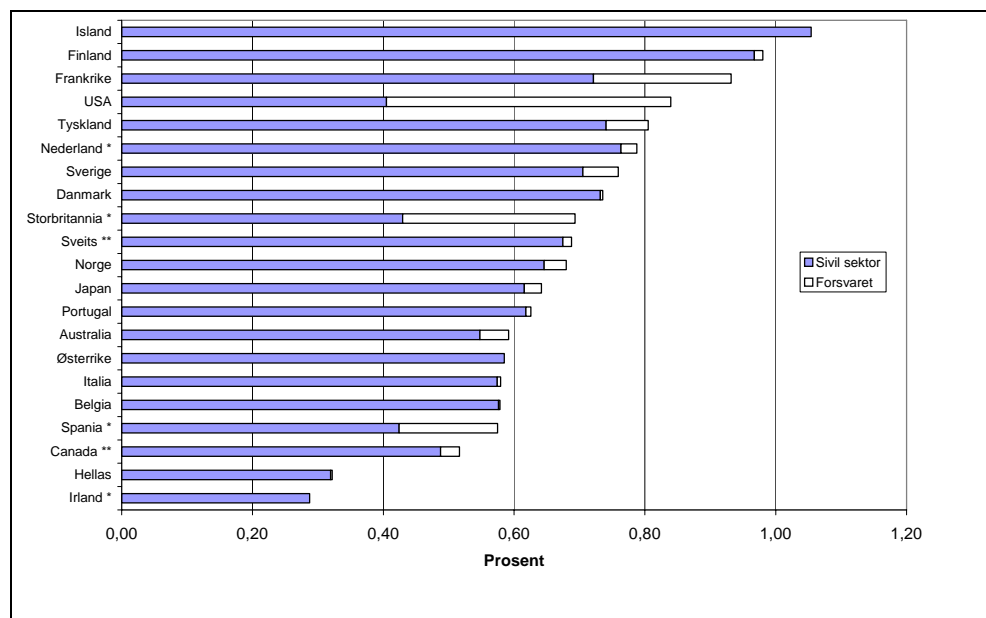
Instituttbevilgningene er inkludert i Figur 8, og den markerte endringen i bevilgningene fra Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet fra 1996 til 1997 skyldes at Forskningsrådet fikk basisbevilgningsansvar for flere institutter fra og med 1997.

3 Internasjonale sammenlikninger

I kapittel 1 drøftet vi det vedtatte statsbudsjettets konsekvenser for Regjeringens målsetning om å nå gjennomsnittet for OECD-landene mht. FoU-utgiftenes andel av bruttonasjonalproduktet (BNP). I dette kapitlet vil vi gå nærmere inn på de statlige FoU-bevilgningene i Norge sammenlignet med andre land.

Figur 9 viser bevilgninger til FoU over statlige budsjetter som andel av BNP i utvalgte OECD-land. Med samlede FoU-bevilgninger på 0,68 prosent⁴ av BNP kommer Norge ut midt på treet blant de 21 landene, på linje med Sveits og Storbritannia, men klart lavere enn de øvrige nordiske landene. Island (1,05%) og Finland (0,98%) topper listen, fulgt av Frankrike, USA og Tyskland. Også Sverige (0,76%) og Danmark (0,73%) ligger bedre an enn Norge.

Figur 9 Statlige bevilgninger til FoU i prosent av BNP i utvalgte OECD-land¹ i 2000 eller siste tilgjengelige år.

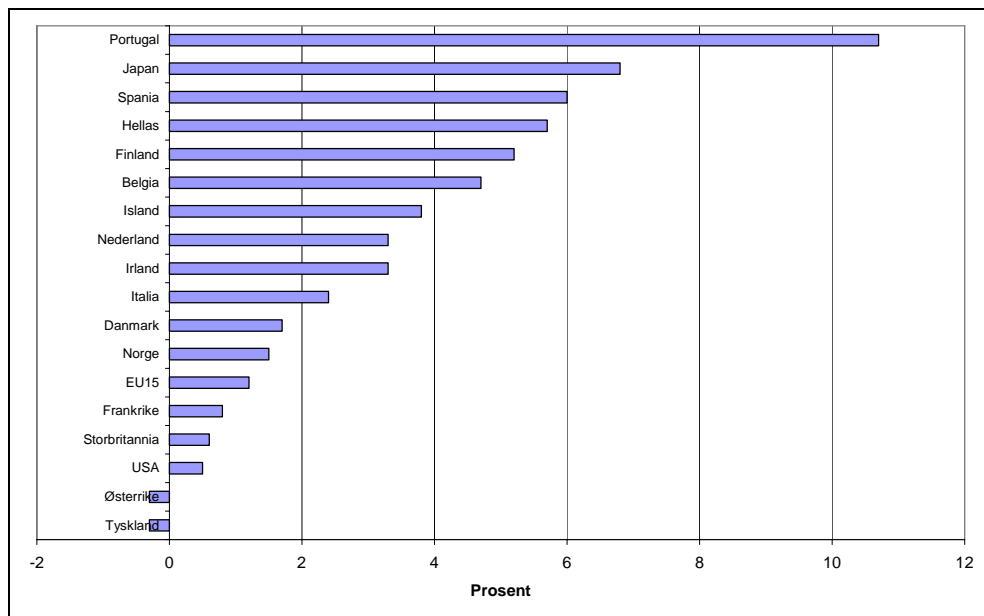
¹ 1999-tall for Irland, Nederland, Spania, Storbritannia; 1998-tall for Canada og Sveits.

Kilde: Main Science and Technology Indicators 2001-2, OECD.

⁴ Avvik i forhold til 0,71 prosent som er presentert ellers i rapporten (f.eks. Tabell V1.1) skyldes at kontingenten for deltakelse i EUs rammeprogram er holdt utenom i internasjonal rapportering.

Heller ikke om vi ser på *sivil* FoU alene kommer Norge særlig mye høyere på listen over OECD-land i 2000. Bytter vi til denne indikatoren rykker Norge to plasser opp, ved å passere USA der mer enn halvparten av de statlige FoU-bevilgningene kanaliseres til forsvaret, og Storbritannia der forsvarsandelen også er høy. På begynnelsen av 1990-tallet lå Norge på topp målt med denne indikatoren.⁵

Figur 10 Gjennomsnittlig årlig realvekst i statlige bevilgninger til sivil FoU 1995-2000 i utvalgte land.

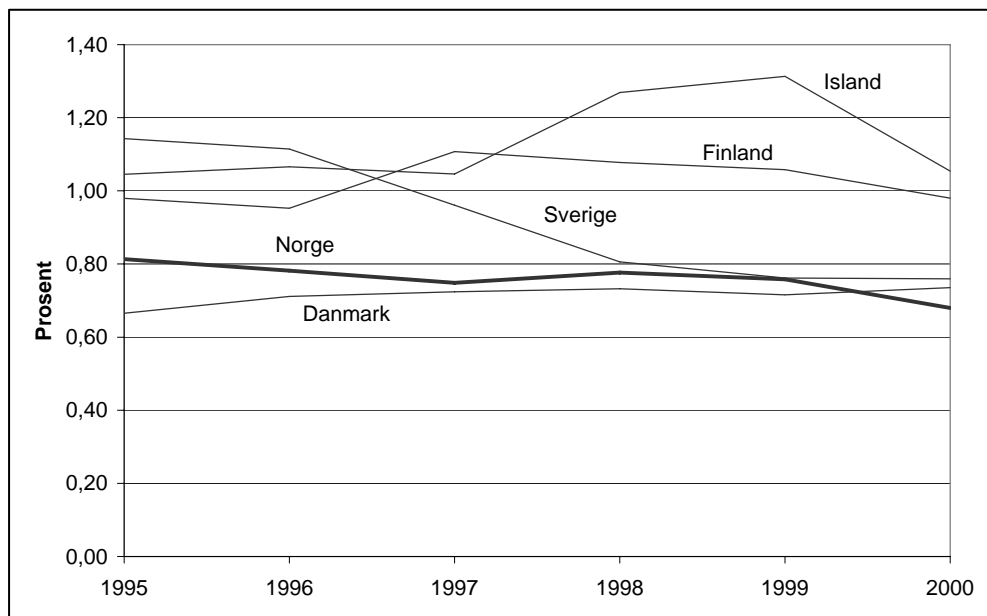

Kilde: *Statistics in Focus, Science and Technology, Theme 9 – 5/2001, Eurostat.*

Den svake utviklingen for Norge kan naturlig nok leses av i veksten i statlige FoU-bevilgningene i perioden 1995-2000. Figur 10 viser at Norge hadde en relativt høyere gjennomsnittlig årlig realvekst i bevilgninger til sivil FoU enn gjennomsnittet av EU-landene. Gjennomsnittet trekkes imidlertid her ned ved at de store europeiske nasjonene, dvs. Tyskland, Frankrike og Storbritannia hadde svak vekst i FoU-bevilgningene. I Tyskland var det sågar realnedgang. Norge hadde en noe svakere utvikling enn Danmark og klart svakere enn Finland og Island.

⁵ Se f.eks. Ole Wiig: *Forskning og utviklingsarbeid. Bevilgninger over statsbudsjettet 1980-95*, Rapport 5/95, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, s.22.

Figur 11 Statlige bevilgninger til FoU som andel av bruttonasjonalproduktet i Norden 1995-2000. Prosent.

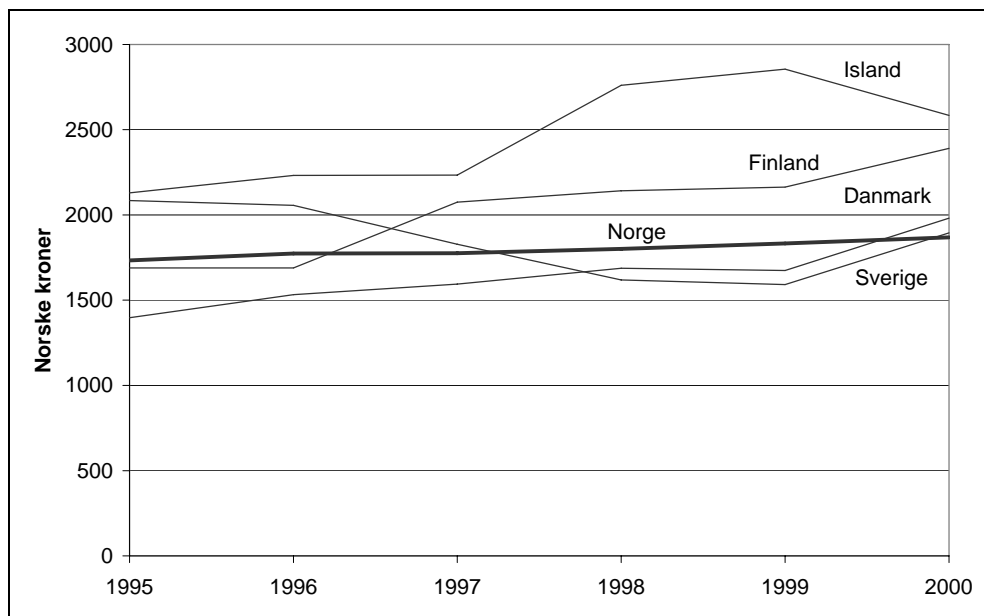
Kilde: Main Science and Technology Indicators 2001-2, OECD.

Statistikken viser imidlertid at det under disse veksttallene skjuler seg interessante og nokså ulike utviklingstrekk ved de nordiske landene (Figur 11). I Norge utgjorde FoU-bevilgningene en lavere andel av BNP i 2000 (0,68%) enn i 1995 (0,81%), etter forholdsvis jevn nedgang gjennom hele perioden. Dette kvalifiserer for bunnplassering i Norden i 2000; riktignok ikke langt etter Danmark, som nå er i ferd med å vedta en opptrappingsplan for forskning. Den såkalte Forskningskommissjonen anbefalte i sin betenkning høsten 2001 at "Danmark skal øge den samlede forskningsinnsatsen til 2,5% af BNP i 2005. I 2010 skal innsatsen være øget til 3% af BNP. Den offentlige andel af forskningsinnsatsen skal i 2005 være øget til mindst 0,9% av BNP og i 2010 til mindst 1,2% af BNP".⁶ Enda mer negativ er trenden for Sverige som lå på topp i Norden i 1995. Island og Finland som ligger på topp i OECD-området (jf. Figur 9), ser ut til å ende opp på samme nivå i 2000 som i 1995. I de mellomliggende årene viser imidlertid indikatoren betydelige svingninger. Den islandske satsningen ser ut til å kulminere i 1999, for så å avta. For Finland dannet det

⁶ Forskningskommissionens betenkning, Bind 1, Forskningskommissionen, IT- og forskningsministeriet, København 2001, s.32.

sterke 1997-budsjettet toppunktet, og ble etterfulgt av en jevn nedgang resten av perioden.

Figur 12 Statlige bevilgninger til FoU per innbygger¹ i Norden 1995-2000. Faste 1995-priser. Norske kroner.

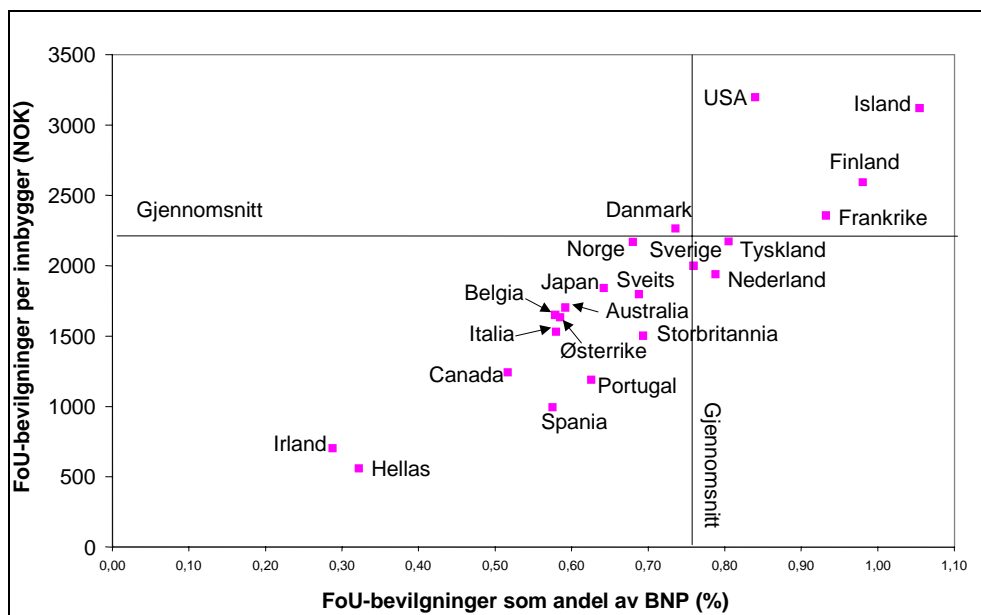
¹ Innbyggertall for 2000 er beregnet av NIFU.

Kilde: *Main Science and Technology Indicators 2001-2*, OECD.

Figur 12 viser imidlertid en økning i FoU-bevilgningene per innbygger i Finland etter 1997, og særlig fra 1999 til 2000. Vi har da tatt hensyn til prisstigningen. Kurven for Norge er bemerkelsesverdig stabil, men gir en svak realvekst i perioden. Både Sverige og Danmark følger Finland med betydelig vekst fra 1999 til 2000. For Sverige innebærer dette et vendepunkt i en negativ trend, mens det i Danmark er en fortsettelse og forsterkning av hovedtendensen i perioden.

Sammenholder vi figur 11 og 12 er hovedtendensen den samme for tre av de nordiske landene. For Finland og Norge synes imidlertid økningen i bruttonasjonalproduktet å være sterkere enn veksten i FoU-bevilgningene, mens folketallet er en forholdsvis stabil størrelse. Dermed vil man kunne lese av ulik utviklingsretning, avhengig av hvilken indikator som velges.

Figur 13 Sammenhengen mellom statlige FoU-bevilgninger per innbygger¹ (norske kroner) og som andel av bruttonasjonalproduktet (%) i utvalgte OECD-land i 2000. Gjennomsnitt for de to indikatorene (N=21).

¹ Innbyggertall for 2000 er beregnet av NIFU.

² 1999-tall for Irland, Nederland, Spania, Storbritannia; 1998-tall for Canada og Sveits.

Kilde: Main Science and Technology Indicators 2001-2, OECD.

Figur 13 viser en klar sammenheng mellom de to indikatorene som er brukt i figur 11 og 12. Hovedtendensen er at i de landene der staten bevilger mest til FoU per innbygger utgjør også FoU-bevilgningene størst andel av bruttonasjonalproduktet. I figuren har vi også tegnet inn gjennomsnittsverdien for de 21 landene langs de to dimensjonene. Norge er blant de landene som ligger nærmest gjennomsnittet for de to indikatorene. Norge ligger svært nær gjennomsnittet når det gjelder statlige FoU-bevilgninger per innbygger, men noe under gjennomsnittet når bevilgningene ses i forhold til bruttonasjonalproduktet. Norge tilhører dermed hovedbølet av landene som ligger lavere enn gjennomsnittet på begge indikatorene, mens Island og Finland sammen med USA og Frankrike tilhører den eksklusive firelandsgruppen som ligger over.

Vedlegg 1

Tabeller

Tabell V1.1 Anslåtte bevilgninger til FoU over statsbudsjettet 1980-2002, eksklusive oppdrag. Løpende og faste 1990-priser (millioner kroner), og som andel av bruttonasjonalprodukt og totalt statsbudsjett (prosent).

År	Løpende priser (mill kr)	Faste 1990-priser (mill kr) ¹	Andel av BNP	Andel av totalt budsjett ²
1980	2 152	3 931	0,69	2,00
1981	2 358	3 959	0,66	1,89
1982	2 727	4 265	0,69	1,96
1983	2 861	4 218	0,65	1,81
1984	3 145	4 407	0,64	1,84
1985	3 435	4 494	0,63	1,77
1986	3 757	4 691	0,67	1,67
1987	4 469	5 167	0,73	1,81
1988	5 006	5 489	0,78	1,92
1989	5 664	5 969	0,83	1,99
1990	6 188	6 188	0,86	2,02
1991	6 668	6 406	0,87	2,02
1992	7 462	7 028	0,95	2,15
1993	7 624	7 095	0,93	2,05
1994	7 663	6 981	0,88	2,03
1995	7 736	6 810	0,83	2,13
1996	8 206	6 983	0,81	2,24
1997	8 543	6 994	0,78	2,28
1998	9 040	7 059	0,81	2,10
1999	9 407	7 071	0,79	2,07
2000	10 137	7 245	0,71	2,14
2001	10 699	7 367	0,73	2,13
2002	11 681	7 746	0,77	2,06

¹ For fastprisberegningen er lagt til grunn spesialindeks for utviklingen innen statlig forskning og utviklingsarbeid for perioden til og med 2000. For de to siste årene er lagt inn forutsetning om hhv. 3,8 og 3,2 prosent vekst (beregnet med bakgrunn i forutsetninger om pris- og lønnsvekst i Nasjonalbudsjettet 2002).

² Brudd i serien etter 1997 for andelen av totalt statsbudsjett som følge av endret budsjettering av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren.

Tabell V1.2 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1990-2002, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Millioner kroner. Løpende priser.

Formålskategorier (NABS)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	115	134	161	221	219	221	230	182	198	206	218	217	222
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	138	155	176	122	126	122	141	192	201	209	223	237	243
Overvåking av og vern om miljøet	197	239	260	251	220	210	224	241	262	273	269	280	288
Vern om og forbedring av folkehelsen	395	415	392	473	468	512	547	560	584	650	690	700	738
Produksjon og distribusjon av energi, energiøkonomisering	255	274	303	247	210	189	186	185	208	186	219	210	244
Landbruksproduksjon og -teknologi	710	695	815	811	758	694	748	729	753	786	857	896	1239
Industriproduksjon og -teknologi	949	978	1114	1232	1161	1198	1161	1130	1124	1094	1141	1403	992
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	397	431	471	533	502	552	608	598	593	642	681	740	805
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	172	179	197	230	238	246	244	217	231	223	224	235	247
Forskning finansiert over universitetets og høyskoleers grunnbudsjetter	1791	2057	2373	2435	2678	2593	2828	3065	3367	3570	3811	3851	4435
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	662	701	781	574	569	588	573	649	664	734	833	941	1175
Forsvar	406	412	419	419	424	431	457	457	474	485	484	489	495
<i>Sum ekskl. EU-kontingent</i>	<i>6188</i>	<i>6668</i>	<i>7462</i>	<i>7548</i>	<i>7573</i>	<i>7555</i>	<i>7945</i>	<i>8203</i>	<i>8658</i>	<i>9059</i>	<i>9651</i>	<i>10199</i>	<i>11123</i>
EUs rammeprogrammer for forskning				76	90	181	260	339	381	348	486	500	558
Totalt	6188	6668	7462	7624	7663	7736	8206	8543	9040	9407	10136	10699	11681

¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

Tabell V1.3 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1990-2002, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Prosent.

Formålskategorier (NABS)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Overvåking av og vern om miljøet	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Vern om og forbedring av folkehelsen	6	6	5	6	6	7	7	7	6	7	7	7	6
Produksjon og distribusjon av energi, energioptimalisering	4	4	4	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Landbruksproduksjon og -teknologi	11	10	11	11	10	9	9	9	8	8	8	8	11
Industriproduksjon og -teknologi	15	15	15	16	15	15	14	13	12	12	11	13	8
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	6	6	6	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2
Forskning finansiert over universiteters og høyskolers grunnbudsjetter	29	31	32	32	35	34	34	36	37	38	38	36	38
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	11	11	10	8	7	8	7	8	7	8	8	9	10
Forsvar	7	6	6	5	6	6	6	5	5	5	5	5	4
<i>Sum ekskl. EU-kontingent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>99</i>	<i>98</i>	<i>97</i>	<i>96</i>	<i>96</i>	<i>96</i>	<i>95</i>	<i>95</i>	<i>95</i>
EUs rammeprogrammer for forskning				1	1	2	3	4	4	4	5	5	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

Tabell V1.6 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1990-2002, eksklusive oppdrag, etter hovedformål. Millioner kroner. Løpende priser.

Hovedformål	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jordbruk, skogbruk, jakt og fiske	710	695	815	811	758	694	748	729	753	786	857	896	1239
<i>herav Jordbruk, skogbruk, jakt og ferksvannsfiske</i>	314	299	331	365	323	308	321	293	333	352	367	372	389
<i>Fiske og fangst</i>	396	396	484	446	435	385	427	436	420	435	490	524	850
Industri og annen næringsvirksomhet	949	978	1114	1232	1161	1198	1161	1130	1124	1094	1141	1403	992
<i>herav Utvinning av råolje og naturgass</i>	130	151	160	145	123	144	136	134	135	148	159	162	146
<i>Industri</i>	770	782	904	1031	984	996	970	925	916	874	906	1112	762
<i>Øvrig næringsvirksomhet</i>	49	45	50	57	54	58	55	70	72	72	76	129	84
Energi	255	274	303	247	210	189	186	185	208	186	219	210	244
Transport og telekommunikasjon	105	117	133	95	105	104	120	168	175	183	197	210	224
Boligforhold, fysisk planlegging	33	38	43	27	20	18	21	24	26	26	26	27	19
Miljøvern	197	239	260	251	220	210	224	241	262	273	269	280	288
Helse	395	415	392	473	468	512	547	560	584	650	690	700	738
Sosiale forhold	71	85	91	104	98	101	108	117	123	117	117	129	140
Kulturelle forhold	48	52	63	82	90	107	111	96	101	106	113	117	127
Utdanningsforhold	24	23	25	26	25	25	30	52	52	57	72	86	82
Arbeidsforhold	50	59	56	54	55	63	74	76	74	80	84	85	104
Offentlig forvaltning og økonomisk planlegging	204	212	236	268	234	256	286	256	244	283	296	324	353
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	115	134	161	221	219	221	230	182	198	206	218	217	222
<i>herav Kontinentalsokkelundersøkelser</i>	30	20	19	38	38	38	36	34	36	36	38	38	40
<i>Øvrige undersøkelser</i>	85	114	142	183	181	182	194	148	163	170	180	179	182
Allmennvitenskapelig utvikling	2454	2758	3154	3009	3247	3181	3400	3714	4031	4305	4645	4792	5610
Romvirksomhet	172	179	197	230	238	246	244	217	231	223	224	235	247
Forsvar	406	412	419	419	424	431	457	457	474	485	484	489	495
<i>Sum ekskl. EU-kontingent</i>	6188	6668	7462	7548	7573	7555	7945	8203	8658	9059	9651	10199	11123
EUs rammeprogrammer for forskning				76	90	181	260	339	381	348	486	500	558
Totalt	6188	6668	7462	7624	7663	7736	8206	8543	9040	9407	10136	10699	11681

Tabell V1.7 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1990-2002, eksklusive oppdrag, etter hovedformål. Prosent.

Hovedformål	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jordbruk, skogbruk, jakt og fiske	11	10	11	11	10	9	9	9	8	8	8	8	11
<i>herav Jordbruk, skogbruk, jakt og ferksvannsfiske</i>	5	4	4	5	4	4	4	3	4	4	4	3	3
<i>Fiske og fangst</i>	6	6	6	6	6	5	5	5	5	5	5	5	7
Industri og annen næringsvirksomhet	15	15	15	16	15	15	14	13	12	12	11	13	8
<i>herav Utvinning av råolje og naturgass</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1
<i>Industri</i>	12	12	12	14	13	13	12	11	10	9	9	10	7
<i>Øvrig næringsvirksomhet</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Energi	4	4	4	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Transport og telekommunikasjon	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Boligforhold, fysisk planlegging	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Miljøvern	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Helse	6	6	5	6	6	7	7	7	6	7	7	7	6
Sosiale forhold	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kulturelle forhold	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Utdanningsforhold	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Arbeidsforhold	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Offentlig forvaltning og økonomisk planlegging	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2
<i>herav Kontinentalsokkelundersøkelser</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Øvrige undersøkelser</i>	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Allmennvitenskapelig utvikling	40	41	42	39	42	41	41	43	45	46	46	45	48
Romvirksomhet	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2
Forsvar	7	6	6	5	6	6	6	5	5	5	5	5	4
<i>Sum ekskl. EU-kontingent</i>	100	100	100	99	99	98	97	96	96	96	95	95	95
EUs rammeprogrammer for forskning				1	1	2	3	4	4	4	5	5	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell V1.8 Anslåtte bevilgninger til FoU i vedtatt statsbudsjett 2001 og forslag til og vedtatt statsbudsjett 2002, etter departement. Eksklusive oppdrag. Millioner kroner.

Departement	Vedtak 2001	Forslag Stoltenberg	Forslag Bondevik	Vedtak 2002
Utenriksdepartementet	371	378	378	378
Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet	4802	5532		
Utdannings- og forskningsdepartementet			5532	5523
Kulturdepartementet	63	67		
Kultur- og kirkedepartementet			70	71
Justisdepartementet	18	19	19	19
Kommunal- og regionaldepartementet	170	74	71	71
Sosial- og helsedepartementet	651	701		
Sosialdepartementet			63	63
Helsedepartementet			637	637
Barne- og familiedepartementet	37	39	39	39
Nærings- og handelsdepartementet	1980	1879	1688	1685
Fiskeridepartementet	471	822	794	794
Landbruksdeprtementet	379	403	402	402
Samferdselsdepartementet	162	176	176	176
Miljøverndepartementet	381	383	383	382
Arbeids- og administrasjonsdepartementet	253	447	461	461
<i>herav sentralt innbetalt pensjon (SPK)</i>	55	38	38	38
Finansdepartementet	59	65	64	64
Forsvarsdepartementet	487	494	494	494
Olje- og energidepartementet	282	293	323	323
Statsbankene	132	152	101	101
Totalt	10699	11922	11694	11681

Tabell V1.9 Vedtatte totale bevilgninger under de enkelte kapitler under programkategorien høyere utdanning i 2001 og 2002. Millioner kroner. Nominell endring i prosent.

Lærested	Blå bok 2001	Blå bok 2002	Endring 2001-2002
260 Universitetet i Oslo	2 244,3	2 554,7	13,8
261 Universitetet i Bergen	1 359,2	1 552,7	14,2
262 Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet	1 739,9	2 011,9	15,6
263 Universitetet i Tromsø	776,9	867,8	11,7
Sum universitetene	6 120,4	6 987,2	14,2
264 Norges handelshøyskole	185,2	184,3	-0,5
265 Arkitektthøyskolen i Oslo	60,2	51,7	-14,1
268 Norges idrettshøyskole	90,7	82,6	-8,9
269 Norges musikkhøyskole	92,2	98,2	6,6
273 Statlige kunsthøyskoler	158,0	198,8	25,9
278 Norges landbrukshøyskole	507,4	339,5	-33,1
279 Norges veterinærhøyskole	212,3	226,6	6,7
Sum statlige vitenskapelige høyskoler	1 305,9	1 181,7	-9,5
Sum universitetssektoren	7 426,3	8 168,9	10,0
274 Statlige høyskoler	5 880,0	6 111,8	3,9
282 Private høyskoler	395,8	436,0	10,2
Sum høyskolesektoren	6 275,8	6 547,8	4,3
270 Studier i utlandet og sosiale formål	394,1	370,9	-5,9
281 Fellesutgifter for universiteter og høyskoler	790,9	650,6	-17,7
Sum annet	1 185,0	1 021,5	-13,8
Totalt høyere utdanning	14 887,1	15 738,2	5,7

Tabell V1.10 Norges forskningsråds departementsbevilgninger i 2002 fordelt på områder, type bevilgning og departement.
Millioner kroner.

	Totalt	BF	IE	KS	MH	MU	NT	STR	Info	ØO/	Utstyr	Adm.
Generelle midler												
UFD	1 271,9	135,9		228,1	129,3	51,9	243,0	41,3	11,1	206,4	45,0	179,8
NHD	799,0	22,5	338,6	60,0	7,7	0,5	355,9	9,0	4,8			
OED	243,1		161,6	7,9		11,1	62,5					
FID	214,5	205,5	2,0			5,0		0,8	1,2			
LD	273,5	254,5		6,5		10,9		0,6	1,0			
MD	208,7		13,0	5,3	2,0	187,6		0,3	0,6			
Spesielle midler												
UFD	47,0		2,0	23,0			22,0					
NHD	0											
OED	0											
FID	6,0	6,0										
LD	17,6	12,6				5,0						
MD	7,1					7,1						
AAD	52,4		17,6	30,8	4,0							
BFD	19,9			19,0		0,9						
FIN	7,9			5,3	2,0	0,6						
JD	2,5			2,5								
KRD	67,0		46,8	20,2								
KD	2,0			2,0								
SD	77,7		33,5	19,9	0,3		24,0					
HD	108,5			0,4	104,1	1,0	3,0					
SOS	42,4		4,2	28,1	10,1							
UD	76,6			6,0		69,1		1,5				
Diverse	50,2	6,9	17,8	14,5	3,0	1,1	1,2	5,7				
Totalt	3 595,3	643	637,1	479,4	262,5	351,8	711,6	59,2	18,8	206,4	45,0	179,8

Kilde: Norges forskningsråd.

Tabell V1.11 Bevilgninger over vedtatt statsbudsjett (Blå bok) til Norges forskningsråd i 2001 og 2002. Millioner kroner. Prosent.

Type bevilgning		Blå bok 2001 (korrigert)	Blå bok 2002	Vekst prosent
Generelle bevilgninger	UFD ¹	680,0	704,6	3,6
	NHD ²	919,5	799,0	-13,1
	OED ³	200,7	243,1	21,1
	FID	210,0	214,5	2,1
	LD	120,2	131,1	9,0
	MD ⁴	117,2	122,8	4,8
Sum generelle bevilgninger		2247,6	2215,1	-1,4
Forskningsfondet		203,5	350,5	72,2
	UFD	34,0	37,0	8,8
	LD	139,5	142,4	2,1
	MD	85,9	85,9	0,0
Sum basis instituttene		259,4	265,3	2,3
Sum spesielle midler		474,2	534,4	12,7
Administrasjon ⁵		173,2	179,8	3,8
Totalt		3357,9	3545,1	5,6

¹ 2001-beløpet er korrigert med 40,9 millioner kroner for pensjonsutgifter for U&H-personale med finansiering fra Forskningsrådet, og momskompensasjon med 2,9 millioner kroner.

² 2001-beløpet er korrigert med 23 millioner kroner for flytting av bevilgning til Nasjonale informasjonsnettverk (NIN), og 20 millioner kroner til administrasjon av skatteincentivordning.

³ 2001-beløpet er korrigert med 20 millioner kroner for flytting av bevilgning til Demo2000.

⁴ 2001-beløpet er korrigert med 4 millioner kroner for flytting av bevilgning til villaksprogrammet.

⁵ 2001-beløpet er korrigert med 1,4 millioner kroner for økt momskompensasjon.

Vedlegg 2

Kapitler i vedtatt statsbudsjett 2002 med bevilgninger til FoU

Tabell V2.1 Bevilgninger over kapitler med FoU i vedtatt statsbudsjett 2002.
FoU-beløp, eksklusive oppdrag, summert per departement.
Millioner kroner.

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
	<i>Utenriksdepartementet</i>	
100	Utenriksdepartementet	391
115	Presse-, kultur- og informasjonsformål	57
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	881
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	355
173	Støtte til prioriterte temaer via multilaterale kanaler	1606
197	Bistand til ikke-ODA-godkjente land og internasjonale miljøtiltak	417
	Kapitler med FoU, Utenriksdepartementet	3705
	Herav til FoU	378
	<i>Utdannings- og forskningsdepartementet</i>	
226	Kvalitetsutvikling i grunnskolen og videregående opplæring	360
243	Kompetansesentra for spesialundervisning	803
256	VOX - Voksenopplæringsinstituttet	65
258	Forskning, utviklingsarbeid og fellestiltak i voksenopplæringen	80
260	Universitetet i Oslo	2555
261	Universitetet i Bergen	1553
262	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	2012
263	Universitetet i Tromsø	868
264	Norges handelshøgskole	184
265	Arkitektshøgskolen i Oslo	52
268	Norges idrettshøgskole	83
269	Norges musikkhøgskole	98
273	Statlige kunsthøgskoler	199
274	Statlige høyskoler	6112
278	Norges landbrukshøgskole	339
279	Norges veterinærhøgskole	227
281	Fellesutgifter for universiteter og høyskoler	651
282	Privat høyskoleutdanning	436
283	Det norske meteorologiske institutt	356
285	Norges forskningsråd	884
286	Fondet for forskning og nyskaping	3350
287	Forskningsinstitutter og andre tiltak	296
288	Internasjonale samarbeidstiltak	130
	Kapitler med FoU, Utdannings- og forskningsdepartementet	21693
	Herav til FoU	5523

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
	<i>Kultur- og kirkedepartementet</i>	
320	Allmenne kulturformål	633
322	Billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom	214
326	Språk-, litteratur- og bibliotekformål	292
328	Museums- og andre kulturvernformål	423
329	Arkivformål	163
335	Pressestøtte	296
340	Kirkelig administrasjon	333
	Kapitler med FoU, Kultur- og kirkedepartementet	2354
	Herav til FoU	70
	<i>Justis- og politidepartementet</i>	
400	Justisdepartementet	209
432	Kriminalomsorgens utdanningscenter	108
440	Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten	5381
442	Politi-høgskolen	161
	Kapitler med FoU, Justis- og politidepartementet	5859
	Herav til FoU	19
	<i>Kommunal- og regionaldepartementet</i>	
500	Kommunal- og regionaldepartementet	196
521	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	2809
551	Regional næringsutvikling i fylker og kommuner	414
552	Nasjonale programmer og tiltak for regional utvikling	206
	Kapitler med FoU, Kommunal- og regionaldepartementet	3625
	Herav til FoU	71
	<i>Sosialdepartementet</i>	
612	Statens institutt for rusmiddelforskning	23
614	Utvikling av sosialtjenesten, tiltak for rusmiddelmissbrukere m.v.	266
675	Tiltak for eldre og funksjonshemmede	159
2600	Trygdeetaten	4532
	Kapitler med FoU, Sosialdepartementet	4980
	Herav til FoU	63
	<i>Helsedepartementet</i>	
701	Forsknings- og forsøksvirksomhet	152
706	Sosial- og helsedirektoratet	195
707	Nasjonalt folkehelseinstitutt	377
711	Statens rettsstoksikologiske institutt	55
715	Statens strålevern	81
716	Kreftregisteret	34
718	Rehabilitering	193
719	Helsefremmende og forebyggende arbeid	126

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
730	Statlig helsetjeneste	20016
732	Regionale helseforetak	27895
739	Andre utgifter	1560
743	Statlige stimulerings tiltak for psykisk helse	2605
751	Apotekvesenet	77
Kapitler med FoU, Helsedepartementet		53367
Herav til FoU		637
<i>Barne- og familiedepartementet</i>		
844	Kontantstøtte	2615
846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	28
854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet	295
856	Barnehager	5846
857	Barne- og ungdomstiltak	158
865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	9
866	Statens institutt for forbruksforskning	18
Kapitler med FoU, Barne- og familiedepartementet		8970
Herav til FoU		39
<i>Nærings- og handelsdepartementet</i>		
900	Nærings- og handelsdepartementet	187
905	Norges geologiske undersøkelse	130
907	Sjøfartsdirektoratet	212
920	Norges forskningsråd	799
922	Norsk Romsenter	259
923	Forsknings- og utviklingskontrakter	100
924	Internasjonalt samarbeid og utviklingsprogrammer	581
930	Statens veiledningskontor for oppfinnere	16
937	Reiselivstiltak	122
Kapitler med FoU, Nærings- og handelsdepartementet		2405
Herav til FoU		1685
<i>Fiskeridepartementet</i>		
1000	Fiskeridepartementet	70
1001	Deltakelse i internasjonale organisasjoner	6
1020	Havforskningsinstituttet	311
1021	Drift av forskningsfartøyene	444
1023	Fiskeri-, havbruks- og transportrettet FoU	327
Kapitler med FoU, Fiskeridepartementet		1157
Herav til FoU		794

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
	<i>Landbruksdepartementet</i>	
1100	Landbruksdepartementet	113
1110	Statens landbrukstilsyn	116
	Forvaltningsstøtte, utviklingsoppgaver og kunnskapsutvikling	
1112	m.m.	169
1114	Statens næringsmiddeltilsyn	246
1137	Forskning og utvikling	282
1140	Miljø- og næringstiltak i jordbruket	54
1142	Miljø- og næringstiltak i skogbruket	122
1146	Norsk institutt for jord- og skogkartlegging	61
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	12170
1151	Til gjennomføring av reindriftsavtalen	103
	Kapitler med FoU, Landbruksdepartementet	13436
	Herav til FoU	402
	<i>Samferdselsdepartementet</i>	
1301	Forskning og utvikling m.v.	123
1320	Statens vegvesen	10967
1350	Jernbaneverket	4242
	Kapitler med FoU, Samferdselsdepartementet	15332
	Herav til FoU	176
	<i>Miljøverndepartementet</i>	
1400	Miljøverndepartementet	515
1410	Miljøvernforskning og miljøovervåkning	337
1425	Vilt- og fisketiltak	68
1427	Direktoratet for naturforvaltning	458
1429	Riksantikvaren	212
1441	Statens forurensningstilsyn	613
1471	Norsk Polarinstitut	107
	Kapitler med FoU	2311
	Herav til FoU	382
	<i>Arbeids- og administrasjonsdepartementet</i>	
1500	Arbeids- og administrasjonsdepartementet	255
1520	Statskonsult	120
1573	Statens arbeidsmiljøinstitutt	68
1574	Arbeidsforskningsinstituttet	25
1575	Forskning og utredning	42
1580	Bygg utenfor husleieordningen	894
	Kapitler med FoU, Arbeids- og administrasjonsdepartementet	1405
	Herav til FoU	461

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
	<i>Finansdepartementet</i>	
1600	Finansdepartementet	313
1620	Statistisk sentralbyrå	457
	Kapitler med FoU, Finansdepartementet	770
	Herav til FoU	1539
	<i>Forsvarsdepartementet</i>	64
1700	Forsvarsdepartementet	154
	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under	
1719	Forsvarsdepartementet	379
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarets overkommando	2370
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og anlegg	9325
1795	Kulturelle og allmenntilgode formål	193
	Kapitler med FoU, Forsvarsdepartementet	12421
	Herav til FoU	494
	<i>Olje- og energidepartementet</i>	
1800	Olje- og energidepartementet	161
1810	Oljedirektoratet	317
1820	Norges vassdrags- og energidirektorat	327
1825	Omlegging av energibruk og energiproduksjon	319
1830	Energiforskning	269
	Kapitler med FoU, Olje- og energidepartementet	1391
	Herav til FoU	323
	<i>Statsbankene</i>	
2420	Statens nærings- og distriktsutviklingsfond	41675
	Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) og	
2425	fylkeskommunene	774
	Kapitler med FoU, Statsbankene	42449
	Herav til FoU	101

Vedlegg 3

Statsbudsjettet 2002

**Forskning og høyere utdanning i
budsjettproposisjonen for 2002
(opprett av NIFUs skriftserie nr. 20/2001).**

Vedlegg 4

Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse

Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse

Grunnleggende definisjoner av forskning og utviklingsarbeid

Statsbudsjettanalysen er, i liket med FoU-statistikken, i hovedsak basert på retningslinjer gitt av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), sammenfattet i den såkalte Frascati-manualen¹. Utdrag av Frascati-manualen er oversatt til norsk².

I forbindelse med norsk FoU-statistikk og statsbudsjettanalysene benyttes i dag disse generelle definisjoner:

Forskning og utviklingsarbeid er definert som kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser.

FoU-virksomheten deles ofte inn i tre aktivitetstyper:

Grunnforskning er eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta - uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.

Anvendt forskning er også virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.

Utviklingsarbeid er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot

- å fremstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller
- å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.

Grensen mellom FoU og annen virksomhet kan være vanskelig å trekke i praksis. Som en generell regel kan anføres at alt arbeid som kommer inn under forskning og utviklingsbegrepet skal inneholde et element av

¹ The Measurement of Scientific and Technological Activities. Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development. Frascati Manual 1993, OECD Paris 1994.

nyskapning, og bidra til å redusere vitenskapelig og/eller teknologisk usikkerhet.

Metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse³

Hovedformålet med NIFUs statsbudsjettanalyse er å anslå utviklingen i statlig FoU-finansiering. Videre er statsbudsjettanalysen en tydeliggjøring av FoU-komponenten i de årlige budsjettforslagene både med hensyn til FoU-bevilgningenes omfang og struktur. Denne analysen utgjør et viktig beslutningsgrunnlag for myndighetenes statsbudsjettarbeid når det gjelder FoU-bevilgningene. NIFU utarbeider også regelmessig statistikk over FoU-innsatsen i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren basert på regnskapstall som samles inn ved hjelp av spørreskjemaer til de institusjoner som utfører FoU. Som ledd i dette arbeidet, benyttes statsbudsjettanalysen til å anslå utviklingen i statlig FoU-finansiering i perioden etter at FoU-statistikken er ferdigstilt. FoU-andelen av bevilgningene på de enkelte postene anslås dels på grunnlag av FoU-statistikken, dels gjennom annen tilgjengelig informasjon inkludert kontakt med de enkelte saksbehandlere i departementene og dels gjennom informasjon i budsjett-dokumentene. Selve avgrensningen av FoU-omfanget i budsjettet gjøres i henhold til de generelle FoU-definisjoner og retningslinjer i Frascati-manualen.

Modell

Fremgangsmåten for NIFUs statsbudsjettanalyse kan grovt beskrives slik: På grunnlag av siste tilgjengelige FoU-undersøkelse og annen dokumentasjon etableres *FoU-koeffisienter*, som er uttrykk for hvor stor del av et budsjettkapittel eller -post som kan sies å være FoU, f.eks. hvor stor andel av Universitetet i Oslos virksomhet som kan karakteriseres som FoU. Koeffisientene anvendes på de enkelte budsjettkapitler og -poster i det aktuelle budsjettframlegg eller -vedtak. Problemstillingen kan med andre ord beskrives slik: Hvilken effekt vil statsbudsjettet ha for offentlig FoU-finansiering gitt det vi vet om FoU-koeffisientene?

FoU-andelen anslås riktignok på noe ulik måte for ulike typer kapitler og poster. I Tabell V4.1 er det skilt mellom fem ulike typer av bevilgninger, etter hvem som er første mottaker av bevilgningen (primær-mottaker). For *institusjonsbevilgninger*, dvs. til universiteter, høyskoler og andre forskningssteder (forskningsinstitutter og andre institusjoner med FoU),

² Utdrag fra OECDs "Frascati Manual i norsk oversettelse, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo 1995.

³ Metodeavsnittet bygger i all hovedsak på tilsvarende avsnitt i Brofoss, Karl Erik og Wiig, Ole: *Departementenes FoU-engasjement*. Rapport 1/2000, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning, Oslo.

benyttes FoU-koeffisienter fra siste tilgjengelige FoU-undersøkelse. F.eks. benyttes FoU-koeffisienter fra FoU-undersøkelsen for 1999 til å anslå FoU-innholdet i 2000-, 2001- og 2002-budsjettet, inntil det foreligger en FoU-undersøkelse for 2001. Da justeres eventuelt koeffisientene for 2001- og 2002-budsjettet med de nye tallene. Modellen forutsetter med andre ord at FoU utgjør en konstant relativ andel av institusjonenes samlede aktivitet på kort sikt, dvs. 1-2 år frem i tid. Når det gjelder bevilgninger til bygg beregnes FoU-koeffisienter ut fra forventet bruk.

Tabell V4.1 Hovedkilde for FoU-anslagene i NIFUs statsbudsjettanalysen for ulike typer kapitler og poster i statsbudsjettet.

	FoU-undersøkelsen	Budsjett-dokumentene	Annen informasjon
Universiteter og høyskoler	*		
Andre forskningssteder	*		
Norges forskningsråd			*
Utland		*	
Annet		*	

For *Norges forskningsråd* er FoU-koeffisienten basert på gjennomgang av rådets regnskaper i forbindelse med de FoU-statistiske undersøkelsene. Beregninger viser at 95 prosent FoU på de faglige bevilgningene og 10 prosent på administrasjonsbevilgningen som gis separat under KUFs budsjett, gir en god tilnærming. På denne måten holdes rådgivningsoppgaver overfor sentralforvaltningen, forskningsstrategisk og -politisk arbeid og annen aktivitet som ligger for langt unna det utførende nivå i forskningssystemet utenfor.

Til sammen utgjør institusjonsbevilgningene og bevilgningene til Norges forskningsråd omlag 80 prosent av samlede FoU-bevilgninger over statsbudsjettet. For de øvrige bevilgningene, dvs. bevilgninger til *utlandet* og til *andre* mer eller mindre ad hoc-pregede tiltak, prosjektbevilgninger o.l. er analysen i større grad prisgitt de opplysninger som eksplisitt gis i budsjettdokumentene. Dessuten kontaktes i enkelte tilfeller departementene for å få nærmere informasjon om innholdet i spesielle kapitler og poster. I stor grad dreier det seg her om mindre beløp per bevilgning enn tilfellet er for f.eks. Forskningsrådet og universitetene. Unøyaktigheter i anslagene på detaljert nivå her vil dermed ikke slå ut i særlig grad på aggregert nivå, som statsbudsjettanalysen først og fremst er kalibrert for å

dekke. Brukes derimot materialet ukritisk på lavere nivå vil imidlertid utslagene kunne bli relativt betydelig selv på departementsnivå.

Forholdet til FoU-undersøkelsen

Mens FoU-undersøkelsen beskriver den *faktiske* bruken av ressursbruken til FoU målt i ettertid basert på regnskapsopplysninger, bygger *statsbudsjettanalysen* på informasjon om *hensikten* med bevilgningene. Hensikten er imidlertid ikke alltid like klart uttrykt. Dessuten kan midler som relativt fritt stilles til departementenes disposisjon bli benyttet til FoU, mens midler som i utgangspunktet er avsatt til FoU, senere kan bli omdisponert. Statsbudsjettdataene er altså beheftet med noe større usikkerhet enn FoU-undersøkelsen. Til gjengjeld er statsbudsjettanalysen i sin nåværende form mindre ressurskrevende enn FoU-undersøkelsen, og gir resultater i form av utviklingstrender etc. på et langt tidligere tidspunkt enn FoU-undersøkelsen som bl.a. involverer spørreskjemaundersøkelser til de FoU-utførende institusjonene. Slik forhold vil kunne gi avvik mellom de to datasettene.

Bruttobudsjettering av oppdragsmidler

Utgifter i forbindelse med institusjonenes oppdragsvirksomhet tas i budsjettet med som statlige midler, men forutsettes finansiert ved tilsvarende eksterne midler. Dette følger av det såkalte *bruttoprinsippet* som har ligget til grunn for statlig budsjettering, og i korthet innebærer at alle inntekts- og utgiftsbevilgninger i utgangspunktet skal budsjetteres med brutto beløp. Dette medfører at en del statlige midler dobbeltregistreres, dvs. både under forskningsstedet og det bevilgende departement. Dessuten tas noe privat finansiert oppdragsforskning med i statsbudsjettet under institusjonenes oppdragsposter. Det er imidlertid nå en tendens til at stadig flere forskningsutførende institusjoner nettobudsjetteres. Fra og med 2001-budsjettet gjelder dette universitetene.

I statsbudsjettanalysen blir oppdragsmidlene, dvs. post 21 under institusjonskapitlene, holdt utenom.